

ОШИҚ ЭРКИН

ЖАЙҲУН
ЖИЛОВДОРИ
ДОСТОН

Тошкент
«Янги аср авлоди»
2009

Достонда элимизнинг жонкуяр фарзанди, хоразмлик машҳур мироб Муҳаммад ҳожи Аминадинов ҳақида сўз боради. Шунингдек, китобда қаҳрамоннинг ибратли ҳаёт йўли, эл олдидаги хизматлари, эзгу амаллари ҳақида ҳам сўз борадики, китобни ўқиш асносида ўқувчиларимиз элимизнинг янги бир қаҳрамонини кашф қиладилар.

ISBN 978-9943-08-430-8

© Ошиқ Эркин, «Жайхун жиловдори». «Янги аср авлоди»,
2009 йил

*Ушбу достонимни Хоразм воҳасининг
биринчи дипломли инженер-ирригатори,
машҳур мироб Муҳаммад ҳожи Аминаддиновнинг
порлоқ хотирасига бағишлайман.*

Муаллиф

МУҚАДДИМА

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

Илоҳо, раҳм қил – раҳмон ўзингсан,
Сенингман мен – танимда жон ўзингсан.

Ўзингсан қатрадан пайдо айлаган,
Жисмим ичра муқаддас руҳ жойлаган.

Субҳон ҳам ўзингсан, ҳозик ҳам ўзинг,
Валинеъмат ўзинг-розиқ ҳам ўзинг.

Илоҳо, мўътабарсан – бебаҳосан,
Бақои жовидон ичра бақосан.

Азимдурсан ниҳон эрсанг-да кўзга,
Кишига меҳрибон йўқ сендин ўзга.

Яратган ўзингсан бор авлиёни,
Бир юз йигирма тўрт минг анбиёни.

Ўзингдурсан очунга нур таратган,
Ўн саккиз минг оламини ҳам яратган.

Тўлатган ҳам ўзинг дилни зиёга,
Айлантирган тупроқни кимиёга.

Ўзингдурсан бунёд этган вужудим,
Сенга чексиз таъзим бирла сужудим.

Илоҳо, то абад покиза зотинг,
Жаъми одабийзод тилинда отинг.

Ўзингсан йўқдан бор қилгувчи абад,
Бордан йўқ қилгувчи соҳиб қудрат.

Йўллагувчи ўзинг бизни фанога,
Муҳтож ҳам эрмассен мақтов, санога.

Дилимни ўртаган мурод-у пеша,
Висолингта етишмоқдур ҳамиша.

Нафасим ҳам сенинг, сенинг ҳар оним,
Ҳимматингдур ҳаёти жовидоним.

Сенинг ихтиройинг тўрт буюк унсур,
Ер бирла Сув, Ҳаво бирла Қуёш – нур.

Неки бунёд қилдинг – ўзингсан посбон,
Сенинг шарофатинг жилвагар осмон.

Бахш этганинг боис ўзинг нур, зиё,
Ажиб тўтиёдур кўзларга дунё.

Баҳрамаңд эт-минг айланай отингдан,
Фариб бу қулни ҳам файз-роҳатингдан.

Ўзинг берган зар қаламдан тўкай дур,
Мададкорим бўлиб илҳом бериб тур.

Илоҳо, азалдурсан сен ҳам абад,
Абад боқийлигингга йўқ сени ҳад.

Неки буйруқ, неки фармон-сенингдур,
Бажармоққа уни армон-менингдур.

Қўлинг гулдур, аъмолингдек аъмол йўқ,
Қуёш, ойсан – жамолингдек жамол йўқ.

Азал армон тўйиб кўрмоқ юзингни,
Сурма қилмоқ кўзга гардин изингни.

Баҳраманд этган сен элни илмдан,
Жамъи дониш – дарё-дарё билимдан.

Неки сўзинг – бари дур, бари гавҳар,
Жамъи жонлар аро-руҳ ичра жавҳар.

Қусурлардин йироқдурсан азалдан,
Олий шаънинг тушмас дoston, ғазалдан.

То бердинг инсонга тафаккур, шуур,
Сени куйлаб келмоқда умр-умр.

Қўйган бўлса ҳамки минг дoston сўйлаб,
Адо қилмас ҳануз мадҳингни куйлаб.

Эшитган бирла баҳранг тўлмагай, рост,
Мадҳинг асли тамом ҳам бўлмагай, рост.

Илоҳо, бергил-у менга кўлингни,
Саодатларга ёр этгил қўлингни.

Гуноҳим кўпдир олдингда, кечиргил,
Мурувват айла-меҳрингдин ичиргил.

Ўзга таянчим йўқ, йўқдир амин ҳам,
Менга акрам ўзингсан, акрамин ҳам.

Сендан марҳаматли, сахий кимим бор,
Самодин етказган ваҳий кимим бор?

Илоҳо, қабул эт ибодатимни,
Ўзинг яхши қил ёмон одатимни.

Ўзингдурсан, илоҳо, айлаб карам,
Менга яхши-ёмон феълни берган ҳам.

Не сўз дерман-бари сенинг сўзингдур,
Устодим ҳам назмда худ ўзингдур.

Кўкка етказ бошим иноятингдан,
Қўймагил бир умр ҳимоятингдан.

Йўлларим айлагил ўзинг нурафшон,
Тилагим ушбудур: қучай шараф-шон.

Менга бахшидалар қил ҳимматингни,
Қўшиқ айламоқни бир умматингни.

Мавж уриб, азим дарёдай жўшай мен,
Васфин уни дostonимга қўшай мен.

Яхши сифатларин тарона айлай,
Шеърга тизиб, бир-бир фасона айлай.

Машҳур айлаб эл ичра ўзинг они,
Боши узра даст кўтарди замони.

Бўлмас эди умр йўли мунаввар,
Сийлов дафтарингга ёзмасанг агар.

Сийлаганинг шулким, айладинг то ким,
Замон ўзгаргунча бир элга Ҳоким.

Бўлса ҳамки кўплар каби фақир ул,
Расулингга адаш эрди ахир ул.

Жанобинг шаънига ҳам келтириб наът,
Ўзинг қилгил ётган жойини жаннат.

Анбиёни башар кўп кўрди-ю, бас,
Унинг каби пайғамбар кўрган эмас.

Ўзинг бердинг Расуллик бир ўзига,
Юзидан нур сочар у ер юзига.

Вакилингдур замин узра ягона,
Кўрсатгувчи бизга йўл жовидона.

Муҳаммаддур муслимлар хайрихоҳи,
Не хайрихоҳ, балки пуштипаноҳи.

Унинг йўли – равшан ўнгу сўлидир,
Ёлғиз сенга етишмоқнинг йўлидир.

Тариқи-инсонга муҳаббат эрур,
Исломи хотимаси Муҳаммад эрур.

Ваҳий қилиб олган «Қуръон»ни сендан,
Ҳар оятни сендан, фармонни сендан.

Йўлчи юлдуз элга ҳар бир каломи,
Ўшал боис унга элнинг саломи.

Билурлар ҳар сўзин олтиндан қиммат,
Каъбатуллоҳ сари саждада уммат.

Жазм этиб, мадҳинг куйларга очиб лаб,
Қўшиқ битдим мададкорим улуғлаб.

Бу аслида унинг ўргатган фани,
Қўшай достонимга ўша саҳифани:

Ё МУҲАММАД, МУҲАММАД

Оллоҳга эрусан суюкли фарзанд,
Сенинг янглиғ жаҳонда йўқ хирадманд.
Меҳри-дитинг жумла мўминга пайванд,
Ҳар ҳадис, ҳар сўзинг асал бирла қанд.
Ё раббим, деганга берабер мадад,
Ё Муҳаммад, ё Муҳаммад, Муҳаммад.

Сен шараф буржининг қуёши, ойи,
Одилу меҳрибон, Ҳотами Тойи.
Олий садоқатга, ҳимматга бойи,
Аҳли Ислом сарварисан, набийи.
Ё раббим деганга ўзинг бер мадад,
Ё Муҳаммад, ё Муҳаммад, Муҳаммад.

Ҳар ўғит, ҳар пандинг тиллодан қиммат,
Йўқдир сенинг каби соҳиби ҳиммат.
Измингдадир абад турфа эл, уммат,
Беҳисобдур сенга садоқат, ҳурмат.
Ё раббим деганга ўзинг бер мадад,
Ё Муҳаммад, ё Муҳаммад, Муҳаммад.

Минг айланиб, минг ўргулай отингдан,
Оллоҳга эш, насли-насаб, зотингдан.
Баҳра олар башар зиёратингдан,
Бир умр чиқмайин тариқатингдан.
Сен борсанки, юзларимиз шакарқанд,
Ё Муҳаммад, ё Муҳаммад, Муҳаммад.

Ўлмас рулинг бир умр бизга ҳамдам,
Сен яловбардори умматни ҳар дам.
Яшармиз муборак номинг-ла хуррам,
Сен боис муҳтарам Ошиқ Эркин ҳам.
То маҳшар мўминга ўзинг бер мадад,
Ё Муҳаммад, ё Муҳаммад, Муҳаммад.

Мусулмон аҳлига, эй пири устод,
Табарруксан ҳам ўрнаксан умрбод.
Завқи кам бўлмайин ҳатто асалдан,
Таърифинг тушмагай қўшиқ, ғазалдан.
Ушбу эрур яқин ўтмиш шарифи –
Сенга отдош Муҳаммаднинг таърифидан.

Бир комил инсон ул, соҳиби иймон,
Равзангни зиёрат қилган мусулмон.

МОЗИЙГА НАЗАР

Аҳли замонамга тилаб амният,
Қилдим мозийга чекинмоқни ният.

Гапни Феруз замонидан айтайин,
Узоқ кетмай, қисқасидан қайтайин.

Машҳур эрди мадҳини қилсам агар,
Дарёнинг ўнг соҳилида бир шаҳар.

Ҳисоби йўқ аҳолиси, томини,
Шўрахон дейишар эрди номини.

Хатга тушиб отам замондан бери,
Хива хонлигига қарарди ери.

Айлар эди ҳамма қўйиб эҳтирос,
Боғларини Эрам боғига қиёс.

Дарё қанорида мисли хол эди,
Мевалари шакар эди, бол эди.

Жаннатга менгзарди кўрки, жамоли,
Роҳатда яшарди ҳатто чумоли.

Билиб қўйсин ҳақиқатни китобхон,
Қаъла эди аввалдан ҳам Шўрахон.

Бу масканни суйиб, айлаб иқомат,
Қилар эрди кўп одам истиқомат.

Кўп эл билан дўст бойлашган эди у,
Ипак йўлинда жойлашган эди у.

Ўз бозори, дўконлари бор эди,
Воҳада ҳам анчайин номдор эди.

Шодон қўйишарди бағрига қадам,
Савдогарлар Бухородек жойдан ҳам.

Тошкент, Самарқанддан ҳам келишарди,
Шўрахон деса қушдек елишарди.

Қаълага Оллоҳнинг ўзи ёр эди,
Мадрасаси, мачитлари бор эди.

Ёплари ҳуд Амудан сув оларди,
«Шўрахон» ҳам «Тўрткўл» деб аталарди.

Ҳунармандлари ҳам гоят кўп эди,
Бир-биридан қўллари гул-хўп эди.

Деҳқонлари экин-тикинга моҳир,
Ундиришиб ердан турли жавоҳир.

Эрди унинг чорваси-да беҳисоб,
Қилгай дейсиз бош сонини ким ҳисоб?

Қарар эрди элда-бунини тарих дер:
Матниёз девонбегига анча ер.

Ферузга қариндош эрди Матниёз,
Амалдорлар ичра содиқ ва мумтоз.

Юргизар эрди ул ҳисоб ва хатин,
Шўраҳондан унган моллар закотин.

Бож тўларди бозорда мол сотса гар,
«Қаълачи»ю, тижоратчи, савдогар.

Абдукарим бой деган ҳам отли эди,
Неча ўнлаб деҳқони бор-ботли эди.

Шўраҳонга ўтиб қолса агар хон,
Бўларди уйинда албатта меҳмон.

Ҳотам эрди дастурхонни кенг очиб,
Зиёфатлар берарди тўкиб-сочиб.

Сахий эрди расмини кўп биларди,
Совға-саломни ҳам қуюқ қиларди.

Йўқ эрди у пайтда билмаган одам,
Аминаддин деган камтар бойни ҳам.

Бул томонга – йўқ гапимнинг хатоси,
Кўнадан¹ кўчиб келганди отаси.

Ризқ-рўз излаб келиб, яшаб қолганди,
Насибасин шундан ошаб қолганди.

Келган эрди беланиб нур-зиёга,
Аминаддин Шўраҳонда дунёга.

Матниёзда ишлагач девон бўлиб,
Боққан эди йигитга омад кулиб.

Ошиб эътибори пояма-поя,
Девонбеги қилиб доим ҳимоя.

¹ Кўна-Кўна Урганч

Адолатли, элпарвар деб чинакам,
Етиб боргани довруғи хонга ҳам.

Иқтидорли эди, чаққон, саводхон,
Дўсти содиқ учун бахш этарди жон.

Ўттизларга бориб-бормай, ҳар қалай,
Ер-мулк ҳам орттирган эди бир талай.

Аъло хулқларининг бўлиб мафтуни,
Ҳурмат қилишарди ерли халқ уни.

Ферузхон даврида юришиб дови,
Машҳур эди Шўраҳонда учови.

Оғир пайт... Муҳит беҳад ёмон эди,
Замон терс – Ўрусия томон эди.

Жанг билан у босиб олган Хивани,
Кўпни отиб, осиб олган Хивани.

Тобёъ эрди ўрусга бор Туркистон,
Тошкент, Қўқон, Бухоро аллақачон.

Қилганида ёғий бизда тантана,
Минг саккиз юз етмиш уч эрди сана.

Ёнганида эл юрак-бағирлари,
Эрди баҳор сўнги май охирлари.

Кауфманнинг қонлар тўлиб кўзига,
Хонни маҳрам қилиб олди ўзига.

Русга қарам бўлиб қолди Хоразм,
Ўлиб қолди, ўлиб қолди Хоразм.

Чоризмнинг дегани-деган эди,
Элни талаб, егани-еган эди.

Хоннинг қўлдан кетди не бўлса бори,
Қолмади илгинда эрк-ихтиёри.

Қолган эди тамом юрак-бағри қон,
Муте бўлиб «Хон Александр»га хон.

Ҳукмдор-у бу ҳам қизиқ-қизиқдан,
Чиқолмасди руслар чизган чизиқдан.

Мажбур тузиб босқинчи-ла шартнома,
Шундан кейин бошланди зўр ҳангома.

Аслида бу нолон дил хати эрди,
Хоннинг Рус подшога тилхати эрди.

Бўлган эди «Хат»га биноан «тўлка»¹
Хоразм ўрусга қарам бир ўлка.

Шу хат боис чиқиб Феруз фироғи,
Кетди қўлдан Амунинг ўнг қироғи.

Ўрус илк ҳукмини юргизиб олди,
Уни ўз илгига киргизиб олди.

Буткул қўлдан чиқди яқину йироқ.
Шўрахон, Бийбозор – тамоми қирғоқ.

Даркор дея дарҳол ҳар шому саҳар,
Қорақалпоқларга битта бош шаҳар.

Битиб Губернатор олий, бир фармон,
Қарор қилди ҳурмоққа янги қўрғон.

Имзо ҳам чекилди ҳукм остига,
Қарашли деб Сирдарё областига.

¹ Русча «только» сўзининг маҳаллий талаффузи

Янги шаҳар қурилмай олди макон,
«Петро-Александровск» деган ном.

Хуллас, ўрис хатмига бўлди баржой,
Амунинг ўнг соҳилидаги бор жой.

Ўраб олгач Чоризм ўнгу сўлдан,
Кетган эди ҳатто Мўйноқ ҳам қўлдан.

Қалъа учун ҳар ён жовдираб кўзи,
Жой танлади Губернаторнинг ўзи.

Бўлди ўрни бўлғуси қўрғонжойнинг,
Кенг-мўл дала ҳовлиси икки бойнинг.

Ҳайҳотдай эди Матёз девон боғи,
Сердарахту ҳам боҳаво тўрт ёғи.

Ермисан-ер, ҳам олижаноб эди,
Кафтдай текис неча минг таноб эди.

«Қўрғон учун» дея хатга солинди,
Абдукаримнинг ери ҳам олинди.

Ўрислар ҳам сахий чиқди – «эришди»,
Уллибоғдан ер ажратиб беришди.

Бундаин илтифотдан бўлди хуррам,
Матёз девонбеги, Абдукарим ҳам.

Бундаин «эҳсон»дан чекса-да алам,
Қуруқ қолгани йўқ Аминаддин ҳам.

Тушди Оллоҳ ёрлақаб ўша жойдан,
Унинг чекига ҳам анчайин майдон.

Жангу жадал бирла иш қилиб анча,
Бўй тиклади икки йилда қўрғонча.

Эрди қалъа, Оврўпача кўрка бой,
Бош Маҳкама – «оқ уй», ўнлаб турар жой.

Ўргансин деб болалар илму адаб,
Қад тиклади ҳатто рус-тузем мактаб.

Тиним билмай на кундуз, на кечалар,
Тартиб бирла қурилганди кўчалар.

Шаҳар файзи юзлаб иморат эди,
Тўрт-беш кварталдан иборат эди.

Эл ҳузур қилсин деб ўзини ўйлаб,
Солмалар қазилган кўчалар бўйлаб.

Икки ёни берсин деб кўрқдан дарак,
Экилганди минглаб гужум, оқ терак.

Яшнатарди алвон қилиб юзларни,
Хиёбони, гулзорлари кўзларни.

Бир иморат яйраб қилгали муқом,
Офицерлар клуби деб олди ном.

Банк бўлди бир бино, «Черков» бир бино,
«Касалхона» бири – топгали даво.

Катта ишхона ҳам қуриб беришди,
Пахта тозалаймиз бунда, дейишди.

Ўрнатишди унга турфа хил дастгоҳ,
Мануйловга қарар эрди бу даргоҳ.

Бўлди жиҳозланиб бир неча хона,
«Талатин заводи» деган корхона.

Эл ором олсин, деб сайр этиб юриб,
Мўъжаз оромгоҳ ҳам беришди қуриб.

Турфа гулларининг бўлиб мафтунни,
«Аллейка» деб атар эди эл уни.

Бўлар эрди таровати ўзгача,
Ўшал боғнинг баҳордан кеч кузгача.

Қилмоқ учун аҳли қўрғон кўнглин жам,
Даркор эрди элга бош-қош бир ҳакам.

Қилишди Аминаддин бойни алҳол,
Ерли аҳоли қисмига оқсоқол.

Русчани ҳам билгани боис оз-моз,
Топганди у маъмурлар ичра эъзоз.

Лозим пайтда турарди мисли қоя,
Элнинг манфаатин қилиб ҳимоя.

Атарди ўлкасин ушбу улуснинг,
Амударё бўлими, деб волостнинг.

Бўлган эрди унга саркарда-сарвар,
Полковник Иванов биринчи раҳбар.

Ишлар эрди оқсоқол бунда барҳақ,
Рус маъмурларидан қўймай олиб ҳақ.

Яхши билар, деб у ишнинг кўзини,
Қолдиришмас эрди ерда сўзини.

Бўлимда ҳам нуфузи баланд эди,
Кўпгина бойдан ҳам сарбаланд эди.

Кетиб шуҳрату шони тўрт томонга,
Ҳоким қилиб сайлашди Шўрахонга.

Бўлиб унинг бирла ҳамфикр, ҳамдам,
Ҳисоблашарди қўрғон бошлиғи ҳам.

Мурод айлаб яхши кунларни авом,
Ҳаёт ўз измида этарди давом.

МУҲАММАД ТУҒИЛГАН ШАҲАР

«Жоним сизга менинг!» дерди Аминнаддин,
Улусга меҳрибон эрди Аминаддин.

Қилиб Аминаддин хўжани хурсанд,
Ўсар эрди хонадонда бир фарзанд.

Боққан кўзга бериб оламча ҳузур,
Ўйнарди болакай юзларида нур.

Кўрган дерди: «Бўлмаса-да барчаси,
Эрди чунон офтобнинг бир парчаси».

Ётар баъзан ўйчан – олам унга тор,
Ён-верига боқиб, зийрак ва хушёр.

Баъзан «исён» қилар эрди бешиқда.
«Ўйнатинг мени, дегундай, эшиқда».

Яйрарди бешиқдан олганинг заҳот,
Шодон типирчилаб, қувониб беҳад.

Аён эрди – олам унга ёқарди,
Нурафшон атрофга тўймай боқарди.

Болакай дунёга ҳадсиз ярашиб,
Бораётган эди уч ёшдан ошиб.

Туғилганда ҳамма хуфтон дил эди,
Оқпошша хонликни олган йил эди.

Декабрнинг ўрталари..фасли қиш,
Аминаддин уйинда катта ташвиш.

Чулғаб тотли бир завқ, чулғаб ҳаяжон,
Фарзанд кутаётир аҳли хонадон.

Эрталаб нонушта пайти хотини,
Шундай деганди эрига ботиниб:

«– Узоқ ерга кетманг, отаси бугун,
Ечилай деб қолди қалбимда тугун.

Фарзандлик бўлурсиз, худо хоҳласа,
Икки жонни бирга қўшиб сақласа.

Шунга бирозгина безовта дилим...»
«– Тушундим! Сира қўрқмагил, гулим.

Яхши бўлар, яхши бўлар ҳаммаси,
Шудир сендан ҳамманинг ҳам таъмаси.

Жоним, аҳволингни турибман билиб,
Оллоҳ берсин икки жонинг бир қилиб».

Далда берди қувончи тошиб ҳаддин,
Дилдорини эркалаб Аминаддин.

Неки десанг бажо қилурман сенга,
Қўчқор ўғил туғиб берсанг бас менга.

Юртни йиғиб тўй бераман отингга,
Сўнг арава юборди доя хотинга.

Бир-бировга деб «Уни топ!», «Бунни топ!»,
Бошланиб кетди хонадонда чоп-чоп.

Кетди эри: «– Ҳаққа топширдим сани,
Бир айланиб қайтай энди кенсани».¹

Тўсганича осмон юзини ғубор,
Ташқарида сепаларди оппоқ қор.

Койнот оппоқдир, чор атроф оппоқ,
Кўз-кўз қилар санъатин гумбази тоқ.

Тўпиқдан эрса ҳамки қор, ҳаво нам,
Забтига олган қақшатқич совуқ ҳам.

Айни дамда улов ҳам тушмай ёда,
Йўлга чиқди Аминаддин пиёда.

Идораси томон яёв борарди,
Одимда бир худога ёлборарди:

«Ўзинг асра хотинимнинг умрини,
Иймони пок, садоқатли қумрини.

Ўзинг унинг мушқулини эт осон,
Жаҳонга мўъжиза туҳфа қилар он.

Майлига, қиз айла уни, майли-шер,
Фарзандни ҳам умри-куни бирла бер.

Раҳм айлагил йўлдошимнинг жонига,
Жон бирла қўш яна бир жон ёнига.

Босай бағримга янги меҳмонимни,
«Инга»сига тўлдир хонадонимни.

Айлаб ҳаётин ҳам фузун, бокарам,
Мўл қилиб бер ризқу насибасин ҳам...»

¹ Кенса – концелярия, ишхона.

Олам гўзал эрди ғоят беғубор,
Тўхтамасдан ёғар эди оппоқ қор.

Оқсоқолнинг эрди беҳад кўнгли чоқ,
Орзулари каби оппоқ ҳамма ёқ.

Хушxabар кутди, овуниб сабр-ла,
Кенсасининг келди-кетдиси бирла.

Кечга яқин келди уйнинг дараги,
Ушбу эрди ўзи унинг кераги.

Чопиб кирди уч тўрт бола ҳансираб,
«Кўзингиз ойдин!» деб суюнчи сўраб.

Қувончдан кўзлари чарақлаб, ёниб,
– Ўғил! Ўғил! – дерди улар қувониб.

Ҳаяжони бошидан ошиб ҳаддин,
Гангиб қолди дафъатан Аминаддин.

– Қачон?... Қачон? – деди. – Ўғилми ростдан?
Алдашган бўлмасин сизни бехосдан?

– Ўзи, Ёҳуб отам юборди бизни,
Нега алдар эканмиз ахир сизни.

Бориб суюнчиланг! – дедилар. – Келдик,
Қорга ҳам қарамай югурдик-елдик!»

Ўпкалаган каби деди болалар,
Ахир, ушиган ҳам эди болалар.

Баҳри дили очилиб Аминаддин,
Пай улашди сочилиб Аминаддин.

Қайтарди у болаларни йўлига,
Икки тангадан пул бериб қўлига.

Барчаси ҳам чопиб кетди бахтиёр,
Оқсоқолга «Раҳмат!» дея неча бор.

Хушхабар бир зумда ҳаммага етди,
Идора «Кўз ойдин»га тўлиб кетди.

– «Ҳаммамизни ҳурсанд қилди бу дарак,
Муҳтарам оқсоқол, ўғил муборак!»

«Қутли бўлсин! Қўчқор ўғил кўрибсиз.
Уйга боринг, нима қилиб турибсиз.

Тез етибон, бисмиллаҳ қилиб бир қўйни,
Ҳаялламай бошлаб юборинг тўйни».

Кимдир: «Кетдик! – деди. – Бошланг базмга,
Донғи кетсин бу тўйнинг Хоразмга».

Шу оқшом бўлмағон бир базм бўлди,
Тўрт-беш қўй сўйилди ҳам ҳазм бўлди.

Зиёфатнинг кўрки эди, ҳам беки,
Хон маҳрами –Матниёз девонбеги.

Савлат тўкарди тўрда кўнглин чоғлаб,
Абдукарим бой ҳам ёстиқ қучоқлаб.

Кўрар эрди айни дам шодлик баҳам,
Полковник Иванов –«Ўрис тўра» ҳам.

Ўлтирарди кенг даврага файз қўшиб,
Ҳатто гарнизон бошлиғи Якушев.

Тўпланганлар «Кулиб боқсин омад!» деб,
Чақалоқни аташди Муҳаммад деб.

Саодатнинг нақди эди Муҳаммад,
Оқсоқолнинг бахти эди Муҳаммад.

Ўсар эрди кўнгилларин қилиб шод,
Катта эрди ундан қутилган мурод.

Ота хурсанд: – Зурриётим – чўғлим бор, деб,
Чирогимни ёққувчи ўғлим бор деб».

Бу – айна дам орзу эди – биларди,
Дилбандига узоқ умр тиларди.

Тинмас эди туну кун илтижодан,
Марҳаматлар тилаб қодир худодан.

Сийла, назарингга илгин, – дер эди,
Пешонасин нурли қилгин, – дер эди.

Замон ҳам кескин ўзгарди, на чора,
Оқибати бахайр бўлғай зора.

Билмадим, бу оқим қаён бормоқда,
Хонликни ҳам босқинчи бошқармоқда.

Қуллуқ қилмоққа қолди элнинг куни,
Кўпдан орзу қилган эди Рус буни.

Босқин бирла рўёбга чиққан матлаб,
Грознийнинг орзуси эди дастлаб.

Хоразмни қилган эди шу баттол,
Забт этмоқни аллақачонлар хаёл.

«Бунинг учун дастлаб, аҳли мулозим,
Орол денгизини қуритмоқ лозим.

Шундай қилмагунча кўнгил тўлмайди,
Хоразмни босиб олиб бўлмайди».

«Қандай забт айласам» деб, излаб тадбир,
Икки бор лашкар йўлади Пётр бир.

Топиб шикаст обрўси, ҳамияти,
Барбод бўлди унинг ҳам шум нияти.

Умри куни унинг топганда адоғ,
Икки армон билан кетган ўлар чоғ.

Бир армони – қирон солोलмагани,
Хива хонлигини ололмагани.

Бойликларнинг талашга қилиб жазм,
Сенга кимлар кўз тикмаган, Хоразм!

Асрлар интилиб хом ашё-ганжа,
Барибир, рус солди бўғзингга панжа.

Даркор энди уни мажбур «Сизламоқ»,
Ҳам қутилмоқ чорасини изламоқ.

Канадек ёпишди мисли оғир дард,
Вақтинча келганга ўхшамас номард.

Ушалиб орзуси руснинг бу сафар,
Бунёд айламоққа соҳилда шаҳар.

Қилмоқда икки номни бир ерда жам,
Пётрнинг армонини мужассам.

Жадал қурилмоқда куймайин нечун,
Ўнлаб ётоқхона солдатлар учун.

«Казарма» дейишар буни ҳарбийлар,
Жамлашиб ётгувчи антиқа уйлар.

Демак, бунда минглаб жангчи ҳам яшар,
«Шаҳар» деганлари бир ҳийлаи шаър.

Хулласи, бус қўрғон бўлингач қуриб,
Бошқарилар хонлик шу ердан туриб.

Хон ҳам берухсат ҳеч қаён жилолмас,
Маслаҳат қилмай бирон иш қилолмас.

Тинмайин бунёдкорлик шому саҳар,
Жадал қад ростларди бўлғуси шаҳар.

Кўксимга қўйиб қўл, келтирай ниймон,
Ярашиб ҳам тушди ҳудудга қўрғон.

Ҳудудмисан ҳудуд, бебаҳо гавҳар,
Орол денгизидан Сирдарё қадар.

Бежиз айтишмаган уни фахр деб,
Тарихдан ҳам Мовароуннаҳр деб.

Бу майдоннинг ўзи Эгамдан иршод,
Айрим давлатларнинг еридан зиёд.

Ўшал боис бу ҳудудни, эмас сир,
Амударё ўлкаси деса арзир.

Қўрғон шу ўлканинг бош шаҳри бўлар,
Сўзсиз, ифтихори ҳам фаҳри бўлар.

Сигмай айнаи дам эл ақлу ўйига,
Кенгаймоқда ҳам эни, ҳам бўйига.

Айлаб уни яшаш учун ошиён,
Кўчиб ҳам келмоқда кўплаб хонадон.

Ўтишмоқда яхши орзулар ила,
Хонлик тарафдан ҳам ўнлаб оила.

Қўшмоқ учун қўрғон ҳуснига чирой,
Барпо этишмоқда улар ҳам уй-жой.

Иморат қурмоқ истаса бунда ким,
Розилик ҳам бериб қўйибди ҳоқим.

Маҳаллий эл-элатнинг ҳам, албатта,
Келажакдан орзу-умиди катта.

Қолдириб бу авлод ўздан ёрқин из,
Улкан шаҳар бунёд этар, шубҳасиз.

Муҳаммаддур ёш қўрғон аҳли аро,
Биринчи бўлиб туғилган фуқаро.

Камолат касб этмоқдадир дам-бадам,
Шаҳар билан бирга Муҳаммаджон ҳам.

Қилиб ҳам ота, ҳам онани хурсанд,
Гул каби ўсарди кунба-кун фарзанд.

Нур ёғарди юзидан болакайнинг,
Зийрак икки кўзидан болакайнинг.

Унда бўлак меҳр борга ўхшайди,
Кўзларинда сеҳр борга ўхшайди.

Бахш этиб ҳаловат, бахш этиб ҳузур,
Жажжи дийдаларда жилва қилар нур.

Улуғлик намоён ётишинда ҳам,
Оламча маъно бор боқилишида ҳам.

Мадҳин қилган билан ҳар қанча баён,
Бу ёғи худонинг ўзига аён.

Тақдирини Оллоҳ олдиндан туйган –
Туғилмасдан бурун ҳал қилиб қўйган.

Минг ёлворгил ҳеч нафи йўқ нидонинг,
Хоҳлагани бўлар қодир худонинг.

Фақат айлаб ширин жонига раҳм,
Яхши умр ёзган бўлсин илоҳим...

Аминаддин бахш этиб ширин жонни,
Жондан севар эди Муҳаммаджонни.

Ҳар гал ишдан қайтиб келгани заҳот,
Уни қўлга олиб топарди роҳат.

Кўзларига боқиб тўймасди асло,
Ачомлаб бағридан қўймасди асло.

Суйиб-суйиб босар эди бағрига,
Босган сайин завқ қўшилиб баҳрига.

Падармасми бир қувонди юрганда,
Тетапоя бўлганини кўрганда.

Жажжи оёқлари қалтираб дир-дир,
Қўрқа-писа одим отарди бир-бир.

Суюнтириб боққан ҳар бир одамни,
Эҳтиётлаб босар эди қадамни.

Тим-тим юраркан, йиқилиб дамба-дам,
Қувонарди бундан унинг ўзи ҳам.

Яна муддат ўтиб юзинда кулгу,
Чопқиллаб ҳам юрадиган бўлди у.

Қилмай ҳеч кимса бирла ҳисоб-китоб,
Ўтиб борар эрди йиллар ҳам шитоб.

Ортар эрди тиллардан тушмай оти,
Аминаддиннинг ҳам элда шухрати.

Аҳли соҳил Рус изминда яшарди,
Шаҳарларин доврўғи ҳам ошарди.

Аминаддин ҳоким бўлгач, Шўраҳон,
Тенглик, адолатдан яйради чандон.

УЛҒАЙИШ ЙИЛЛАРИ

Шўраҳон бир уезд – участка эди,
Туташ эрди Бухорога бир чети.

Жуда катта майдон ўзи бир бўлим,
Тупроғи тиллаю ҳавоси сўлим.

Пахта, беда, кунжут етилар бунда,
Қовун-тарвуз бунёд этилар бунда.

Сабзавот етказар моҳир деҳқони,
Чорва, қўйларин йўқ ҳисоби-сони.

Шу ердан чиқадур шерози, сурлар,
Ҳатто оқшомлар ҳам сочгувчи нурлар.

Бозоринда қаптар сутигача бор,
Тери бозори-ку беҳад доврўғдор.

Ҳатто четдан келиб харид этарлар,
Кўплар юзлаб, минглаб олиб кетарлар.

Жўлдираб, нур тараб кўз ёқар бари –
«Ўрикгули», «Шамчироғул», «Қамари».

Сотиб олар тужжорлар зўр ком билан,
«Хивинка» деб аташиб бир ном билан.

Олар улар беданинг уруғин ҳам,
Битта қўймай ўрикнинг қуруғин ҳам.

Пахтасин-ку аъло навга оларлар,
Шоша-пиша тезда жўнаб қоларлар.

Элтишарди уни ортиб қайиққа,
Новгородми, яна аллақайёққа.

Юрмайлик деб қирлар ошиб пиёда,
Порт ҳам ташкил этишганди дарёда.

Бу ишларни аралашмай бошқалар,
Ҳоким ахир – Аминаддин бошқарар.

Шўраҳонни, бунча катта деб чоким,
Саксонинчи йилда бўлганди Ҳоким.

«Ўзинда-да кўп дея қўй-қўралар»,
Сийлар эди уни ўрис тўралар.

Маҳаллий бойлар ичинда эди кам,
Бир ёғи ўрисча биладиган ҳам.

Аминаддиннинг-чи, гами йўқ эди,
Таржимонликда ҳам ками йўқ эди.

Тегар деб наф бир куни тилмочликдан,
Меҳр қўйган русчага у ёшлиқдан.

Бўлиб юрганида бозорда божмон,
Рус савдогарларни кўп қилган меҳмон.

Таклиф этарди у уйига дамда,
Ўрганай деб ўрисча ҳар қадамда.

Зийрак эди-эшитганни олиб ёд,
Тошиб завқи, бўлар эрди кўнгли шод.

Ахир манглайини қилди ярқироқ
«Твая-мая» дан бошланган сабоқ.

Кам-кам мева бериб ҳотамтойлиги,
Аста ўсаборди луғат бойлиги.

Шундан эди оқсоқол бўлгани ҳам,
Яхши тилмоч лозим бўлиб қолган дам.

Канда қилмай асло таҳоратини,
Ошириб борди у маҳоратини.

Қўрғонда рус мактаб очилган кезде,
Дўст тутинди Сазонтов¹ билан тезде.

Ортиқ эди унинг иштиёқ, чани,
Ҳавас билан ўрганарди русчани.

«Зеҳнинг жуда яхши» деб мақтаб уни,
Сазонтов ҳам дарс берарди ҳар куни.

Вақт топарди халал бермайин ишга,
Кунда икки соат тил ўрганишга.

Ҳоким бўлгач Шўраҳонга саксонда,²
Бўлиб қолди доврўғи ҳам осмонда.

Бу мавзеда кўпларни қолдириб лол,
Гаплар эди ўрусчада бемалол.

Мулоқотда келтиришиб зикрини,
Тушунтириб билар эди фикрини.

Хўп ўрганай, равон қилай, деб тилим,
Барибир, бунда ҳам тутди муаллим.

Бўлар эди маҳкамада ўшал дам,
Семён Бриловский³ деган одам.

¹ Н. С. Сазантов - 1874 йилда Петро-Александровсқда очилган икки синф босқичли билим юрти (городская двухклассная училище)нинг ўқитувчиси.

² 1880 йил.

³ Семён Бриловский - Шўраҳон участкаси котиби. 1983 йилда Хива хони уни шаҳарда очилган рус-тузем мактабига ўқитувчи қилиб ишга олдирган. Манба: Л.Е.Дмитриев-Кавказский. «По Средней Азии» СПб, 1894 йил.

Эрди Семён истеъфодаги котиб,
Юрар эди кенсада ишлаб, ётиб.

Давримда юрсин деб кўтариб қаддин,
Унга уйдан жой берди Аминаддин.

Бир оила аъзосидек бўлди-ю,
Дарс ҳам берабошлади Ҳокимга у.

Хонадонда тургани яхши бўлди,
Ўзининг ҳам бағри қувончга тўлди.

Иссиқ-совуғидан бўлиб хабардор,
Қилишмади устозни меҳрга зор.

Юрди улар сўнг ҳам дўстликни бузмай,
Анчагача борди-келдини бузмай.

Сабоқ олди Аминаддин ҳам ҳатто,
Хонқанинг Ҳокими бўлгунгача то.¹

Ушбу пайтга келиб, расчада алҳол,
Сўзлашгудек бўлган эди бемалол.

Киришар эрди у лозим бўлган дам,
Мулоқотга рус тўралар билан ҳам.

Қилишгани боис улар ҳимоя,
Ўсиб ҳам кетгавди обрўси гоят.

Керак эрди хонга-да шундайин эр –
Руслар даврасинда нуфузли бир шер.

«Қулай дам бу – топиб бир вақт-соат,
Зора келтирса у элга саноат.

¹Аминаддин 1885 йилда Хонқага ҳоким қилиб тайинланган.

Ўрисларнинг юрагига топиб йўл,
Барча зарур жиҳозларни олса мўл.

Шартлашибми, топиб бир қонун-қаяда,
Ҳар хил корхоналар қурса Ҳонқада».

Бор дея Ҳокимда тажриба, савод,
Ушбу ерди ундан хон кутган мурод.

Бўлар деб энди бизга яхши ҳамдам,
Беҳад катта эрди эл ишончи ҳам.

Ҳонқанинг ўзи бир вилоят эрди,
Ҳоким бўлмоқ Ҳақдан иноят эрди.

Адолат бўлгач унинг бош шиори,
Ортаборди бунда ҳам эътибори.

Ҳонқада ҳам – ҳамма яхши биларди,
Элпарвар деб илиқ гаплар юрарди.

Чап соҳилда Ҳонқа, ўнгда Шўраҳон,
Эрди эли қадимдан дўст, қадрдон.

Тўй-қашамда этик ечмай, гоҳ ечиб,
Борди-келди қилишар дарё кечиб.

Тузиб Аминаддин кўп яхши тадбир,
Чиқармоққа тушди рўёбга бир-бир.

Илоҳдан куч бериб Ҳазрати Довуд,
Қад кўтарди дастлаб катта бир завод.

Сафарбар қилиб кўп одамни ишга,
Икки-уч йил кетди уни қуришга.

Ўрнатишгач нчига турфа дастгоҳ,
Келиб кўрди ҳатто уни Ферузшоҳ.

Неча муҳандислар тузишиб режа,
Жиқлар ўрнатишган эди бир неча.

Алламбало дастгоҳларни дафъатан,
«Движок» денгани ишлатар экан.

Пахта узатсанг бас қиларди шу он,
Толасин бир ён-у чигитин бир ён.

Аллақандай бир нуқтани босса бас,
Босиб кетар цехни шақир-шуқур сас.

Бир томондан чигит чиқар «ой» бўлиб,
Бир томондан тола чиқар той бўлиб.

Завод – бу мўъжиза экан чинакам,
Хуллас, таърифига ожиз қалам ҳам.

Бахш айлагач мурувватин раббано,
Кўп ўтмай кўн заводи бўлди бино.

Орзулар, ниятлар айланиб чинга,
Раҳматлар ёғарди Аминаддинга.

Ажиб корхоналар сари олиб йўл,
Иш билан банд бўлди элда юзлаб қўл.

Шундай қилиб, голиб келиб қаноат,
Кириб келди Ҳонқага ҳам sanoat.

Кириб келди куч-у шиддатга тўлиб,
Ҳатто Хоразмда биринчи бўлиб.

Мақбул тушиб яна бир таклиф хона,
Очилди Дурғадиқда ҳам ишхона.

Антиқа дастгоҳлар келтириб бунда,
Шойи, атлас тўқий бошлаши унда.

Бўлди ўрин қолмагач эътироза,
«Дурғадик шойи» деб юртга овоза.

Эрга тегмасди қизлар «исён» солиб,
«Дурғадик шойи»дан бермаса олиб.

Ҳақиқат бу – эмас чўпчак, афсона,
Ахир, юз тутарди эл ҳам жаҳона.

Хонқа довруғида, гапнинг қисқаси,
Улкан эди Аминаддин ҳиссаси.

Хоннинг завод қурмоққа ошди майли,
Аминаддин шарофати туфайли.

Унинг бири Урганчда кўтарди қад,
Қалъа жамолига ярашиб беҳад.

Сўнг бундай заводлар элни қилиб шод,
Хива, Хазораспда бўлди бунёд.

Ҳеч тинмасди иш қилмоққа шошарди,
Ҳоким элим дея ёниб яшарди.

Ичмасди эмин орқайин чойини,
Ўрислардан олмагунча пойини.

Ҳоким ахир – зиммасинда юрт иши,
Ҳамда бир ён – оиланинг ташвиши.

Иш ораси – вақт топиб дам-бадам,
Қараш керак ахир рўзгорга ҳам.

Борарди йил сайин дарёдек тошиб,
Оиланинг ташвишлари ҳам ошиб.

Етказди у фидо қилиб жонини,
Олти нафарга фарзандлар сонини.

Муҳаммаддан кейин балқиб зиёга,
Нурмуҳаммад келган эди дунёга.

Кейин яна шодлиги билмади ҳад,
Туғилгач Дўстмуҳаммад, Беймуҳаммад.

Бор эрди ҳокимда яна бир хотин,
Эроний эрди у – Муслима оти.

Суюкли ёр дерди уни бебоким –
Ундан ҳам икки қиз кўрганди ҳоким.

Исмлари Хадича ҳам Олия,
Ҳокимда кўп эрди ахир молия.

Бағри тўлиб кетган эди отанинг,
Боши кўкка етган эди отанинг.

Қир-адирни яшнатгандек лолалар,
Хонадоннинг кўрки эди болалар.

Боришарди улар камолга етиб,
Меҳрибон ота-онани шод этиб.

Укалар ғамхўри эди Муҳаммад,
Ақлда ҳам зўри эди Муҳаммад.

Яхши хизмат қилай дея элимга,
Ёшлиқдан меҳр қўйганди билимга.

Саводхон бўлишин истарди ота,
«Давримда ўқи!» деб қистарди ота.

Диний таълим олсин деб аввал-бошда,
«Арабхон»га¹ йўллади етти ёшда.

¹ «Арабхон» – Хива шаҳридаги мадрасанинг номи.

Олди, бўлсин дея илмим яхшироқ,
Хиванинг зўр охунларидан сабоқ.

Тўрт йил таҳсил олиб, юзинда ёғду –
Йўл олди бу сафар Тўрткўл бетга у.

Ўқишни у айлаб қўйгач эзгу ком,
Рус-тузем мактабда эттирди давом.

Ҳавас уйғотганди мактаб болада,
Ўнг соҳилда руслар қурган қалъада.

Даргоҳ иш бошлаганда тарих кафил:
Саккиз юз етмиш тўртинчи эрди йил.

Берилди рус илмига ўсмир боши,
Ўн иккига тўлай деганда ёши.

Таълим олди бунда маладкор падар,
Саксон бешдан то тўқсон икки қадар.¹

Унга-бир томони ҳам тенгдош эди,
Исфандиёр тўра синфдош эди.

Хонзода-да, эрди Феруз эркаси,
Сув кўтармас эрди асло сиркаси.

Эрди у димоғдор, ҳам бетартиб, шўх,
Истаса ўқирди, истамаса йўқ.

Эркалик-ла қилиб гоҳ тоқатин тоқ,
Устозларга-да солмас эрди қулоқ.

Берилиб олганлиги боис таълим,
Муҳаммадни севарди бор муаллим.

¹ 1885-1892 йиллар.

Ҳикмат билиб йигит илму адабни,
«Аъло»ларга битказди у мактабни.

Имло қонун-қаъдасигача билиб,
Ичиб олди русчани ҳам сув қилиб.

Интернатда ётиб-туриб ёзу қиш,
Бўлган эди ёди-хаёли ўқиш.

Аминаддин мамнун эди ўғлидан,
Илмга ўч юрак-бағри чўғлидан.

Иттифоқо, эшитди у ҳангома:
Рус ва Фаранг тузганмиш деб шартнома.

«Марҳабо! – дейишган, – Айлашса ташриф,
Жон дея қилурмиз ўқишга таклиф.

Кимда истак-хоҳиш бўлса агарда,
Ўқир у Тулуза деган шаҳарда.

Сув хўжалиги коллежи бор унда,
Ягонадир бул соҳада очунда.

Бўлар таълим олган кўп олижаноб,
Юксак малакали инженер-мироб».

Имтиҳон қилинди юзлаб талаба,
Ўқир деб, ким унда қилса ғалаба.

Эрди аҳли ҳайъат ғоят муҳтарам,
Аъло ўтди танловдан Муҳаммад ҳам.

Танланганлар ичра нақ жўмард эди,
Ягона ўзбек ҳам Муҳаммад эди.

Тугиб дилга орзу-истакларни мўл,
Тўқсон учда¹ ўқишга олди у йўл.

Тантанали ўтди ғоят узатиш,
Толибларни Тулузага кузатиш.

Маросимга Ҳонқадан шоду хуррам,
Келган эди Ҳоким Аминаддин ҳам.

Юрак тўла қувонч, ҳузурбахш туйғу,
Оқ йўл тилаб қолди фарзандига у.

– Ёддан чиқмас ушбу пайт, ўғлим! – дерди,
Омон бориб, омон қайт, ўғлим! – дерди.

Фарзандига боқиб тўймас ҳам эди,
Қучоқлаб, бағридан қўймас ҳам эди.

Кузатиб қолишди тилашиб омад,
«Оға, бориб қайтинг, дея, саломат».

Уч жигарбанд укаси – Нурмуҳаммад,
Дўстмуҳаммад ҳам кенжа Беймуҳаммад.

Топган эди айлаб падарни масъуд,
Нурмуҳаммад етмиш бешда² таваллуд.

Икки йил кечмаёқ, менгзаб зиёга,
Дўстмуҳаммад келган эди дунёга.

Боз ўтиб икки йил, айлаб аржуманд,
Пайдо бўлган эди яна бир фарзанд.

¹1893 йилда.

²1875 йилда.

Уни – қувонч тагин тоғ ошган эди,
Беймуҳаммад дея аташган эди.

Тўрткўлда ўшал кун бўлди чинакам,
Муҳаммадни кузатиш катта байрам...

ФРАНЦИЯ БАҒРИДА

Шартга кўра йўл юришди-елишди,
Аввал Истамбулга етиб келишди.

Йўл юрдилар, юрса ҳам мўл юрдилар,
Йўл-йўлакай кўп юртни ҳам кўрдилар.

Бир ойдан ўтганда қўйишди қадам,
Гўзал шаҳар экан Истамбули ҳам.

Гўзалликда экан бебаҳо, гулгун,
Айлаб қўйди турклар тупроғи мафтун.

Ўзимиздан экан Усмонли турк деган,
Тили тилга, дили дилга яқин экан.

Талаффузи қилса ҳамки бироз ҳайрон,
Бемалол сўзлаша кетди Муҳаммаджон.

Беришди бу ерда бир йилдан кўпроқ,
Толибларга фаранг тилидан сабоқ.

Бахш этиб меҳрни, дилни Муҳаммад,
Берилиб ўқирди тилни Муҳаммад.

Ўткир эди хотираси, зеҳни ҳам,
Ёд оларди эшитганин ўшал дам.

Ҳафталаб китобдан кўтармасди сар,
Гоҳо эрта тонгдан қора шом қадар.

Аҳён вақт топиб олмоққа роҳат,
Қилар эрди шаҳар бўйлаб саёҳат.

Билса – Истамбулга кўп яқин экан,
Саудия Арабистони деган.

Муҳаммад кўнглига тушди зўр ҳавас:
«Бир ўтиб Маккани кўрмасам бўлмас.

Кўрмасам бўлмас уйини Худони,
Зиёратлар айлаб Каъбатуллоҳни».

Дерди йигит ўз-ўзига: «Ўзинг айт,
Келармикан энди бундай қулай пайт.

Ўзиям денг, – моҳи рўза-муҳаррам.
Баайни ҳаж пайти бўлса ушбу дам!»

Қутлуғ ўйдан беҳад шодланди йигит,
Рухсат олиб, Каъба отланди йигит.

Жойлаб дилга Муҳаммаднинг исмини,
Адо қилди ҳажнинг расм-русмини.

Ташаккурлар айтди минг бор Оллоҳга,
Шукур, етказдинг деб, Каъбатуллоҳга.

Маккада ҳам, вақт топиб бўлди ул,
Фаранг тилин ўрганиш бирла машғул.

Эрк бериб хаёлга, юмиб кўзларни,
Хотирларди ёдга олган сўзларни.

Қилиб дамда такрор-такрор тиловат,
Олар эрди кўнгли завқу ҳаловат.

Дейиб «Мавсуми ҳаж – умрим гултожи!»
Истамбулга қайтди у бўлиб Ҳожи.

Миниб қайтган каби Маккадан ғирот,
Шодлигидан қоқарди кўкда қанот.

Қилди Истамбулда машғулот давом,
Чунки Амудек тошқин эрди илҳом.

Фарангни кўп ўқир эди тўймасдан,
Бир қўлидан «Қуръон»ни ҳам қўймасдан.

Забон ўрганмоққа катта деб ҳавас,
Устозлар ҳам қиларди унга ҳавас.

Дерди улар қойил қолиб бот-бот:
«Кам бўлар очунда бундай истъодод.

Барча қонун-қондасини билиб,
Ичиб олган русчани ҳам сув қилиб».

Кун ўтарди, вақт шитоб ўтарди –
Толибларни Фарангистон¹ кутарди.

Тугаб муддат, йигитлар ҳам қувона,
Бўлди бари Тулузага равона.

Кўзларни жовдиратган турфа рангда,
У ҳам зўр бир қалъа экан Фарангда.

Ҳаёт қайнаб турган ҳар шому саҳар,
У ҳам Тўрткўл каби мўъжаз порт шаҳар.

Яқинидан тўлқинлари тўш уриб,
Горанна дарёси оқар жўш уриб.

Яқин Ўрта Ер денгизи – наҳрига,
Ош, Монтабон ҳамда Альби шаҳрига.

¹ Фарангистон – Франция.

Бўлар ҳатто саёҳатлар майл этса,
Қўшни давлатларга ўтиб сайл этса.

Хушфеъл экан Тулузанинг эли ҳам,
Тўрткўл табиати каби феъли ҳам.

Горанна ҳам экан Амудек ўжар,
Хоҳлаган еридан оқар ясаб жар.

Кўп фараҳбахш шабадаси, ҳавоси,
Тинмас булбул чаҳ-чаҳлари, навоси.

Кўп экан шаҳарда турфа саройлар,
Хиёбонлар, кўнгил очгувчи жойлар.

Бир-бирдан гўзал, кўркам иморат,
Ҳаммаси ҳам кўп қаватдан иборат.

Ҳайратдан лабларин яларди йигит,
Шу шаҳарда таълим оларди йигит.

Сув хўжалигидан бергувчи таълим,
Фарангдур коллежда барча муаллим.

Ҳамма ерда бўлгани каби ҳар чоҳ,
Синовдан бошланди дастлабки сабоҳ.

Йўлчи юлдуз бўлиб иймон дилинда,
Жавобин ҳам бериб фаранг тилинда.

Мададкор бўлиб Оллоҳ, боқиб омад,
Имтиҳондан аъло ўтди Муҳаммад.

Сал бўлса-да талаффузи, зикрини,
Тушунтириб била билди фикрини.

Ҳам танишиб, чақчақлашиб, кулишиб,
Кетишди сўнг машғулотга киришиб.

Ўқигандек диний мактабда оят,
Қаттиқ эди тартиб коллежда ғоят.

Сув илмини ўрганмоқ учун жадал,
Беҳад тигиз тузилган эди жадвал.

Табиатда бўлар экан – Ҳақ ҳакам:
Сувнинг ҳаракатланиш қонуни ҳам.

Илм оламинда бермоқ керак тан:
Бунинг ўзи экан махсус муҳим фан.

Бўлмоқ учун жабҳада яхши мироб,
Билмоқ керак сув феъл-атворин сероб.

Бунинг учун қулоққа илмоқ керак,
Гидродинамикани билмоқ керак.

Билиб қўйинг: бу жабҳада муҳим иш,
Гидрографияни ҳам ўрганиш.

Гидрологияни билмаса кимки,
Сафдошлари ичра бўлар у кулги...

Гидромеханика, гидротехникани,
Билмай туриб, одим отиб кўринг қани?

Шу фанларни сувдай ичган илми толиб,
Сув илмида бўлар бешак доим ғолиб.

Билар ундай мироб, берса баракатин,
Оқимга бир қараб сувнинг ҳаракатин.

Яхши мутахассисгина билар айтиб,
Қандай бўлар дарё феъли тошқин пайти.

Қандай оқим гоҳ қутуриб, гоҳ кўпириб,
Дегиш ҳосил қилар қирғоқни ўпириб.

Оқим нечун шитоб ўнга урилган чоқ,
Нурай бошлайди чап соҳилдаги қирғоқ?

Ёки аксинча: чап соҳил бўлса метин,
Дегиш зарбидан ўнг соҳил ололмас тин?

Қилмай туриб бундай пайтда сувга таъзим,
Қандай қилиб дегиш йўлин тўсмоқ лозим.

Муҳаммад зўр мутахассис бўлди нақд,
Таълим олиб тўрт йилдан ҳам узоқ вақт.

Устозларга қайта-қайта раҳмат айтиб,
Шундан кейин келди ўз юртига қайтиб.

Эрди у ўзбекдан чиққан чинакам зўр,
Биринчи дипломли мироб-ирригатор.

Хуррам қайтди йигит қўйни-қўнжи тўлиб,
Сув илмида махсус малакали бўлиб.

Ўйнаб кулиб-кўзларда шодлик ёшлари,
Байрам қилиб кутиб олди элдошлари.

Сувдай оқиб келди чор тарафдан шодон,
Аминадинни ҳам қутлаб дўст-у ёрон.

Ҳонқа музофотига қилиб жон нисор,
Ҳануз Ҳоким эди падари бузруквор.

Бийдай ҳовли қутловчига тўлиб кетди,
«Кўз ойдин» ҳам худди тўйдай бўлиб кетди.

Базм бўлди тўрт-беш кунлаб тонг отганча,
Қўй-қўзилар сўйилиб қанчадан-қанча.

Қутлаб келишди қувониб шоду хуррам,
«Арабхон» да бирга ўқишган дўстлар ҳам.

Қутлаб келди донишманд бир кўп мумтозлар,
Рус-тузем мактабда ўқитган устозлар.

Амалдорларнинг ҳам юзи қутлаб келди,
Ҳатто Ферузхоннинг ўзи қутлаб келди.

Ҳам ҳожи бўлганин эшитиб, дараклаб,
Исфандиёр келди дўстин мубораклаб.

Сизмай кетиб ҳаяжонга ичу тоши,
Кўкка етди Аминаддин ҳоқим боши.

Катта гал эди эл яйраб қилган қайдлар,
Хорижларга бориб ўқиш ўша пайтлар.

Ҳақнинг ўзи йўлларига нурлар тараб,
Муҳаммадга насиб этган бундай шараф.

Унинг бирла минг арзир эл қилса фахр,
Дипломли биринчи ўзбек мироб ахир.

Ўзиям денг, тарихда ёзилиб қолган,
Франция деган юртда таълим олган.

АМИНАДДИН ТАЪРИФИ

Тўрт йилдан ҳам зиёдроқ айро тушиб жон,
Соғинган эрди Тўрткўлни Муҳаммаджон.

Соғинганди она қишлоқ – Уллибоғни,
Руслар қурган янги қалъа – гулли боғни.

Кўнгли Аму каби тўлиб-тошар эди.
Шўраҳонни сайр этгали шошар эди.

Соғинганди ахир ёшлик дунёсини,
Қулочкашлаб сузган она дарёсини.

Қайтган эрса ҳамки юртга, тугаб сафар,
Оташ аравада Париждан Чоржўй қадар.

Етган эрса-да диёрга дарё бўйлаб,
Болаликда ўтган-кечганларни ўйлаб,

Шунча жудоликдан кейин жўшиб юрак,
Уни бугун яёв юриб кўрган бўлак.

Тавоф қилди тортиб дуо юзларига,
Ёшлиги ўтган тупроқни кўзларига.

Сайр айлади ўрамларни, кўчаларни,
Бедор ўтказгани не-не кечаларни.

Болаликда яйраб боққан қўйларини,
«Тўрткўл», «Шўрахон»у «Бўзёп» бўйларини.

Қаён боқса зўр қурилиш бўлган экан,
Ҳаётда ҳам кўп бурилиш бўлган экан.

Яйраб сайр айлади хуш хаёлга тола,
Айниқса кўп ўзгарибди янги қалъа.

Бўлар бешак муқояса қилса агар,
Тулузадек кўчалари обод шаҳар.

Фарангда кўп шаҳарни бориб кўрган у,
Қиёс қилса ўз шаҳри ҳам кўркам, сулув.

Оз фурсатда ҳийла камолотга етган,
Европача чирой ва кўрк кашф этган.

Кема, пароходи кўпайиб айни дам,
Жонланиб қолибди дарё флоти ҳам.

Порти катта ишхонага айланибди,
Ўйлаб янги буғ кемалар бойланибди.

Қатъий тартиб билан йўлга қўйилган иш,
Дарё бўйлаб юк ва йўловчилар ташиш.

Хоҳлаган пайт қайси томонга ўтсанг ҳам,
Ўнг ва чап соҳилнинг ораси бир қадам.

Қувонтирди ўзгаришлар Муҳаммадни,
Кўтарган эрди-да Тўрткўл роса қадни.

Йигит салобат-ла босаркан қадамлар,
Ҳавас бирла қарарди унга одамлар.

Суҳбатда ҳуштакаллум ҳам сипо эрди,
Узоқдан кўриб дўстларни «Бонжур»¹ дерди.

Ширин эрди унинг бирла ҳар мулоқот,
Қўли доим кўкрак узра-серилтифот.

Яна уч-тўрт кун дам олиб, ёзиб чарчоқ,
Ҳавас бирла ишга киришди хушчақчақ.

Киришди катта даргоҳга бўлиб раҳбар,
Олган билимларин қилмоққа сафарбар.

«Қишлоқ хўжалиги ҳам дарё флоти,
Курслари» деб аталарди унинг оти.

Кадр тайёрлашарди курсда туну кун,
Меҳр бирла ҳар иккала тармоқ учун.

Лозим эрди ўргатмоқ илм пухталаб,
Катта эрди моҳир дарғаларга талаб.

Пухта ўргатмоқ лозим дарё «тилин» ҳам,
Мавж уриб оққан тошқин сувнинг феълин ҳам.

¹ Бонжур – фарангча «салом» дегани.

Ўргатмоқ керак амалларнинг мўлини,
Дегишга қарши курашмоқнинг йўлини.

Қачон бўлар дарёнинг қирғоқ ошуви,
Қай маҳал юз берар «кўк қамиш тошуви?»

Қандай пайтда ёрдам берар «варт» усули,
Яхши билар буни фақат Аминаддин ўғли.

Билмоқ керак бўлсанг ҳам Рустами Зол-да,
Қумлик даражасин унинг қай аҳволда?

Фарқ қилар саҳромиз ўзга саҳролардан,
Дарёмиз феъли ҳам ўзга дарёлардан.

Тупроқдаги бундай фарқни билмай туриб,
Бўлмас дегиш йўлига ҳам тўсиқ қуриб.

Чек қўймоқ-чун соҳилда нотинч дамларга,
Буларни ўргатмоқ лозим одамларга.

Толибларни тўплаб, борича иложи,
Ҳиммат бирла дарс берар Муҳаммад ҳожи.

Жон аямай ўргатарди йигит борин,
Фарангда ўрганган мироблик асрорин.

Ошар эрди ўтиб боргани сари дам,
Тажрибали дарёчиларнинг сони ҳам.

Иш бошланган тўқсон саккизинчи сана,
Хушxabар тарқалди қўш соҳилда яна.

«Олиб бериб отаси сарвқоматни,
Уйлантираётган эмиш Муҳаммадни.

Зўр тўй қилиб, юрт йиғиб, бериб ошини,
Шу кузақда икки қилармиш бошини».

Ҳақиқат эрди бу, тўй ҳам бўлиб ўтди,
Нечта ҳовли одамларга тўлиб ўтди.

Авжга чиқиб сурнай саси, қўшиқ, ўйин,
Кўп машшоқ безади Муҳаммаднинг тўйин.

Чиқарган бўлса ким Хивада яши от –
Матёқуб позачи ҳам Матёқуб Харрот.

Қуржи ота, полли Дўзчи, Худак Қурбон,
Ҳатто Матпано ҳам бўлиб тўйда меҳмон.

Етказишиб мақомларни луд-фалакка,
Завқ улашди тўйга келган ҳар юракка.

Аминаддин шахсан хабар қилган эди,
Тўйга машҳурларнинг бари келган эди.

Қўйган эди тўйхонага қутлуғ қадам,
Тўрткўлда донг таратётган Отажон¹ ҳам!

Энди йигирмада эрса ҳамки ёши,
Чарақлаб чиққан эди иқбол қуёши.

Ёш бўлса ҳам тўрда эди унинг ўрни,
Булбулдек сайратарди гижжак, танбурни.

Лол қилиб, маҳорат бирла куйлаб мақом,
Отажон девон деб чиқарган эди ном.

¹ Отажон Абдуллаев – 1878 йилда Тўрткўлнинг Чибихли овулида туғилган. 1960 йилда Урганчда вафот этган. Ҳожихон, Нурмамат Оташих, Болабахшиларга мақом ва мусиқадан сабоқлар берган машҳур санъаткор. Санъат Девонининг бобоси.

Давра зўрларининг уя ҳам бири эди,
Йигирмада кўп ёшларнинг пири эди.

Катта эди қур ниҳоят, кенг-мўл майдон,
Яйрамоққа тўпланган эрди оломон.

Зеб бериб ёш ҳофиз ўшал кун базмга,
Машҳур бўлиб кетди бутун Хоразмга.

Кабоб бўлиб нечта ҳўкиз, бир неча қўй,
Ана шундай завқли ўтди бул никоҳ тўй.

Бўлди барча чиқимда ғоз тутиб қаддин,
Қозоқ бўлиш билан қуда Аминаддин.

Улар асли яқин: туташ юрак-бағир,
Бўлиш унинг амакиси эрди ахир.

Икки қилмай берди у ҳоким сўзини,
Муҳаммадга Онажон деган қизини.

Суйиб, қучиб, ёноқларга қўярди лаб,
Куёв тўра уни «Анаш» деб эркалаб.

Хонадонга яйраб иқбол кулиб келди,
Келин бирла латофат, кўрк кириб келди.

Тўйдан кейин ўтиб-ўтмай ўн ойча вақт,
Кулиб боқди яна ҳоким уйига бахт.

Ой-кун ўтиб, бир қизалоқ айлаб эҳсон,
Қилди келин куёв тўра бошин осмон.

Азон айтиб ҳокимнинг ўзи қулоққа,
Сапура деб исм қўйди чақалоққа.

Шодумон қилиб хонадонни Сапура,
Сабаб бўлди «бешик тўй» – яна бир қура.

Суюнтирганди илк неvara чинакам,
Аминаддинни ҳам, қайин отани ҳам.

Асли азал нурафшон қилиб жаҳонни,
Худо ёрлақаганди бу хонадонни.

Кўп зиёда берган эди давлатни ҳам,
Уруғ-аймоғига алқдек савлатни ҳам.

Гидам-палос, атлас, шойи тўп-тўп эди,
Дарёда сув, уларда-чи, пул кўп эди.

Олди-сотди, тижорат ҳам қилишарди,
Савдо фойдалигин яхши билишарди.

Одамлари қатнар эди тўрт тарафга,
Новгород, Аштархон, ҳатто Чин, Арабга.

Толганлари бошдан ошиб кетар эди,
Қаён қўл чўзсалар, сўзсиз етар эди.

Бергани боис Яратган баракадан,
Чиқмас эди бошлари тўй, маъракадан.

Ҳоким яна уч тўй берди юртни тўплаб,
Хорундек аямай тилло сочиб кўплаб.

Совчилар йўллаб, кўнгиллари мойила,
Яна уч келинли бўлди бу оила.

Бахтиёр бўлди юрагига йўл бериб,
Нурмуҳаммадхонга Реймажон қўл бериб.

Дўстмуҳаммад бирла боғлаб ҳаёти,
Оймонжон ҳам ардоқли қилди отини.

Тўй оқшоми инжа товлаб нозик белин,
Боймуҳаммадга Лолахон бўлди келин.

Бу тўйлар ҳам гаштли ўтди ниҳоятда,
Тўкин бўлиб, дастурхонлар ҳам ғоятда.

Аминаддин кўнгли ҳар гал эриб кетди,
Ахир уч тўйга ҳам Феруз келиб кетди.

Келиб кетди ўзи ҳам кўз, ҳам қош бўлиб,
Барча ҳоким аъёнларига бош бўлиб.

Эрди қундузсоч бошларда сурдан бўрки,
Исломхўжа, Асфандиёр давра кўрки.

Аминаддин хон-ла барча билишарди,
Оилавий борди-келди қилишарди.

Бундан ортиқ бўлмас ахир буюк бўлиш,
Элбошию эл-у юртга суюк бўлиш.

Доим кўрган шодликларин бирга баҳам,
Қозикалон, ҳатто Фахриддин нақиб ҳам.

Асли ҳоким шеъртгаб эди-севар эди,
Шоир Огаҳийни жондан севар эди.

Ўқир эди ғазалларин меҳр қўйиб,
Зигир ёғли ош егандек тўйиб-тўйиб.

Ундан ўқиб билган кўп хонлар тарихин,
Кимнинг қандай шоҳ эканин ҳам таърифин.

Севар эди, топиб ишлатар деб сўзни,
Ҳатто ёд биларди «Иқболи Феруз»ни.

Эрди – «қандайин гўзал-а, дея, – оти»,
«Таъвизул ошиқин» севган куллиёти.

Билар эди «Соз айлаган, – дея, – бунёд»,
«Насиҳатнома»син сатрма-сатр ёд.

Огаҳий номин меҳрга ўрар эди,
Таржималарини ҳам хуш кўрар эди.

Топиб ўқир эди аямай сочиб зар,
Тилимизга нени ўгирган бўлса гар.

У хуш кўрган яна бир шоир бор эди –
Комил¹ шеърларига ҳам кўп хумор эди.

Ёқтириб қолганди илк бор кўрганида,
Шўраҳонда девон бўлиб юрганида.

Хоразмнинг ҳукмдори – хонга шомил,
Девонларнинг ёшуллиси эрди Комил.

Мақомни ҳам беш биларди, пири эди,
Машҳур бастакорларнинг ҳам бири эди.

Рус-у араб, форсийларни биларди у,
Беҳад равон мутоала қиларди у.

Санкт-Петербургда йўлаб Хива хони,
Икки бор бўлган у подишо меҳмони.

Гуруҳга у раҳбар бўлиб отланган дам,
Тўйиб томошалар қилган Московни ҳам.

Ҳурматларди дунёга довруғ таратган деб,
«Хоразм танбур чизигин» яратган деб.

Тан берарди Баёнийга, Мирзоларга,
Роғиб, Аваз, Табибдек² доноларга.

¹ Комил Хоразмий – давлат арбоби, шоир ва бастакор.

² Баёний, Роғиб, Аваз Ўтар, Табибий – Хоразмнинг машҳур шоирлари.

Шахсий кутубхонаси бор эрди унинг,
«Уйимдаги зиёхона», дерди уни.

Мўъжаз жавонлари эрди тўла ашъор,
Навойнинг девонлари қатор-қатор.

Бор эрди ўшал пайт ягона очунда,
Ҳоразмда чиққан «Хамса»си ҳам унда.

Жавонлари бамисли дур ва зар эди,
Фузулий, Бедил девони безар эди.

Чиқармас эрди шул хонадан ардоқлаб,
«Калила ва Димна» ни инжудек сақлаб.

Хуллас, Комил Хоразмий ҳам чўгли эди,
Огаҳийдек юртнинг суюк ўғли эди.

Аминаддин, узатганда сўнгги йўлга,
Комилнинг ҳам тобутини олган қўлга.

Ана шундай – толмас эди Аминаддин,
Не маърака – қолмас эди Аминаддин.

Шундай буюк соҳиби қалб, асл инсон,
Саховатпеша, доно, машҳури замон,

Тўққиз юз биринчи йилнинг¹ баҳор фасли,
Дам олгани ётди-ю, жон қилди таслим.

Ногаҳонда, ҳайҳот, паймонаси тўлди,
Ер ёрилиб, замориқ чиққандек бўлди.

Ҳақиқат бу – тоғдай оғир эрди мотам,
Хуши борки, қайғурди эшитган одам.

¹ Тўққиз юз биринчи – 1901 йил.

Етиб келди иягида жони борлар,
Чор тарафдан жанозага дўсту ёрлар.

Бўлган эди барҳақ, азбаройи худо,
Хоразм асл бир фарзандидан жудо.

Мотамзада қалби бўлиб остин-устун,
Феруз келди кузатмоққа азиз дўстин.

Исломхўжа – бош вазир ҳам келди етиб,
Чуқур ҳамдардлик, таъзия изҳор этиб.

Хабар топиб Аминаддин ўлимидан,
Кўп рус келди Амударё бўлимидан.

Ажални, ширк эрса ҳамки, сўкиб турди,
Тобут узра хон Феруз ёш тўкиб турди.

Бўлди Сарапоёнда унга ал-омон,
«Қорихона» деган даҳма сўнгги макон.

Кўрмаганди эл қайғули бундай мотам,
Не бир зот ҳам сўнгги йўлга отланган дам.

Қум-тупроққа қўйилганда боши унинг,
Элликдан сал ошган эди ёши унинг.

Энди етганида гал олмоққа ором,
Қолди ундан ёрқин хотира, қутлуғ ном.

Юртга камарбаста, элга дастёр бўлиб.
Асл фарзандлари қолди ёдгор бўлиб.

Ушалмасдан не-не орзу-коми қолди,
Ҳомиласи бирла дилороми қолди.

Қолди шак йўқ эди бунга, бўлиб осмон,
Қилган барча яхшилиги тилда дoston.

Аҳли Хонқа – агар қисқа айласам сўз,
Мотам тутган қирқ кечаю ва қирқ кундуз.

Ўлим – барҳақ. Ҳуши бор ҳамма биларди,
Бандаси қўлидан не иш ҳам келарди.

Қайтиб келган қайси паймонаси тўлган?
Минг йил ер тепсанг ҳам тирилмайди ўлган.

Инсон борки, юмулмайин қолмас кўзи,
Қолганларга тўзим берсин Ҳақнинг ўзи.

Инсон хом сут эмган деймиз-у ёлгон гап,
Бу сўз аслида нодонлардан қолган гап.

Она кўксинада пишган сут хом деса ким,
Муносибдур унинг оғзига кесақим.

Шул боис хом сут эмган йўқ – хом банда бор,
Сут бирла кирган шайтон ҳам хом танда бор.

Шайтон феълли кимсалар топилар доим,
Ундайлардан омон сақласин худоим.

Кимнинг бўлса агар танда шайтон феъли,
Озор чекар ундайлардан юрти, эли.

Ундай кимса ўзин ўйлар, элни эмас,
Нафси ўлқон борки-асло юртни демас.

Амалга интилса ким жон-жаҳди ила,
Ундайлардан ўзни узоқ тутмоқ тила.

Ундайлар паст, қайтишмас асло бад ишдан,
Амал учун ҳатто номусин сотишдан.

Гўё дарё тўлқин уриб, жўшиб борад,
«Бер!» Деса-чи, хотинин ҳам қўлиб берад.

Шундай бўлди: кўплар келди, эшик уриб,
Ҳоким вафотидан бир кун ўтмай туриб.

Келди улар бўлар дея оро жонга,
Истакларин изҳор этиб Ферузхонга.

Бирлар кўмиб ташламоқ учун порага,
Бировларни суқштиришди орага.

Феруз эса одил эди – хўп ўйлади,
Кимни қўйсам экан, дея кўп ўйлади.

Тингламади суқилганни орага ҳам,
Йўл бермади найрангга ҳам, порага ҳам.

Топган эди ўй-хаёлни қўйиб озод,
Муҳаммаднинг сиймосида яхши номзод.

Биларди ҳожининг кўзлари тўқ эди,
Ундан яхши номзод ҳам асли йўқ эди.

Отасидек кўп ҳалол, ҳам ишбилармон,
Қаъбатуллоҳни кўрган соҳиби иймон.

Отасидек сахий, ҳотам, эмас хасис,
Фарангларда ўқиб келган мутахассис.

Ҳозир замон русларнинг замони, демак,
Ўрисчани бешга билган одам керак.

Муҳаммад-чи, билар фаранг, арабни ҳам,
Усмонли турк-у форсийни, адабни ҳам.

Беҳад маъсул ёмонмас ҳозирги иши,
Ҳам рус амалдорлар бирла алмойиши.

Айни Хоразмга керак жойда сарвар –
Амударё флотига бошлиқ-раҳбар.

Яхши алоқада сара жойлар билан,
Заводчи, фабрикант ўрус бойлар билан.

Бўлсин десак Ҳонқа ҳаёти боз гулгун,
Ҳокимликка шундай одам даркор бугун.

Қилди Феруз – ғоят тўғри эрди ғоя,
Муҳаммаднинг номзодин қаттиқ ҳимоя.

Тинчимади мақсадга етмагунча то,
Хатлар ёзиб Губернаторгача ҳатто.

«Керак, дея ўзимга билим, ёшлиғи,
Бермайман!» деб турганди бўлим бошлиғи.

Ижобат бўлиб Феруз билдирган таклиф,
Қилди Муҳаммадхожи Ҳонқага ташриф.

Бўлди кўп ўтмай ўқиб хон олий фармон,
Отаси ўрнига Ҳоким Муҳаммаджон.

Бўлганида аҳли Ҳонқага элбоши,
Йигирма саккизда эди унинг ёши.

Шу-шу ҳожи музофотга бўлди раҳбар,
«Шўро» деган тузум тузилганга қадар.

Тўғрироғи, юрди ҳатто кучга тўлиб,
Шундан кейин ҳам икки йил ҳоким бўлиб.

Ағдариб ўз подшосини, миниб жаҳдга,
«Большовой» дегани келганди тахтга.

Шамол каби кечди гўёки уч кунча,
Орадан шунча йил кўз юмиб, очгунча.

Йигирма икки йил бўлмади бир қадам,
Боғ тўрини бир айланиб келганча ҳам.

Улгурмади давронни у туймоққа ҳам,
Дўппини бир айлантриб киймоққа ҳам.

Ўтган эди тўйиб умрдан, баётдан,
Ферузхон ҳам неча йил олдин ҳаётдан.

Эрди ул кўп буюк шох, шоири мумтоз,
Элу юртга бағоят ғамхўр ва устоз.

Унингдек йўқ, билинг, воҳан азимга,
Қирқ саккиз йил хонлик қилган Хоразмга.

Эл дилига қайноқ меҳр бўлиб оққан,
Қирқ саккиз йил маърифат чироғин ёққан.

Ўтди дундан баҳна бўлиб русга диёр,
Тахтни саккиз йил бошқарган Исфандиёр.

Ўтди умри талотумда юраги ғаш,
Рус мактабда бирга ўқишган синфдош.

Қабул куни тортди ўлтирганга якка,
Кулиб келган йўмит тигни нақ юракка.

Қурбон Мамад шаҳд қилганди бўлмоққа хон,¹
Шаҳид бўлиб ёв қўлинда берди у жон.

Кўз юмишди Исломхўжа, Мирза девон,
Табибий, Аваздек не-не яхши инсон.

Барин айтаберсам ўт чақнар ноламдан,
Ном қолдириб, Баёний ўтди оламдан.

¹ Қурбонов Мамед – Жунайидхон.

Йигирма икки йил унча катта сонмас,
Лек шунча йил Ҳоким бўлиш ҳам осонмас.

Йигирма икки йил осонмас бўлиш бош,
Барчага бирдай меҳрибон ҳам кўзу қош.

Қилинмади дейсиз не-не қутлуғ ишлар,
Ҳам бартараф бўлмади қанча ташвишлар.

Айтмайсизми, олдин бўлиб зироатда,
Яшаганин Ҳонқа роҳат-фароғатда.

Айтмайсизми қурилиб бўлганин пайдо,
Пахта тозалаш заводи олти жойда.

Бошқа қайда бор бахш этиб дил қўрин-да,
Бунёд бўлган кўн заводи тўрт ўринда.

Қайда бор шахсий корхона очган норлар,
Ҳунармандлар, темирчилар, дурадгорлар?

Айтмайсизми бош-қош бўлиб «солишганин» –
Тошқян бирла неча марта олишганин?

Ахир қанча заҳкаш, қанча дамба бунёд,
Айлаб, бўлмади дейсиз элнинг кўнгли шод?

Биласизми, ҳашар қилиб, қилиб чоп-чоп,
Қаздирганин ҳоким неча канал ва ёп.

Биласизми, қаздириб, элнинг ғамини еб,
Бир канални атаганин «Р-саккиз» деб.

«Машинёрған»ни ҳам Гурлангача токим,
Билиб қўйинг: қаздирган шу – Ҳожи ҳоким.

Дарё бўйлаб, метин каби қилиб маҳкам,
Муҳаммаддир дамбаларни қурдирган ҳам.

Биласизми «Моштўқай» яшнаб қолганин,
«Анжирол атов»¹ деб янги ном олганин?

Биласизми қурдирган бош қаҳрамонни –
«Полвон»² сувин тақсимлагувчи тўғонни?

Биласизми, ҳоким – Муҳаммад паҳлавон,
Қурдирганин Ҳонқада бир неча қўрган?

Биласизми, бош бўлиб ишлаган они,
Тўқсон олтига етганин мачит сони?

Мадраса қурганин ҳам олиб ҳисобга,
Ёзмай ўтиб кетсам бўлмас бу китобга.

Айтмоқ керак авлиёга девор қурганин,
Қазувларнинг бошида ўзи турганин.

Айтмоқ керак ёрдамга ҳам шайлигини,
Қўли очиқлиги – ҳотамтойлигини.

Замондошлар эрди бунга гувоҳ-ҳакам,
Етим-есир бошин ундай силаган кам.

Ер эди у ака-укадай кулишиб,
Йўқсиллар бирла нонин ҳам тенг бўлишиб.

Кимки тўйга айтса сўзсиз борар эди,
Кеча-кундуз юрмоққа ҳам ярар эди.

Кўриб қайғуни ҳам эл-юрт бирла баҳам,
Доим ҳозир-нозир эди азада ҳам.

Бостирадди азадорнинг ғам ўтини,
Ким бўлса ҳам кўтаришиб тобутини.

¹ «Анжирол» – инженер.

² «Полвон» – «Полвонёп».

Яширишнинг ҳожати йўқ буни элдан,
Подшога ҳам хизмат қилган сидқидилдан.

Пахта деса пахта берди, дон деса дон,
Хоҳлаганча қовун-тарвуз хирмон-хирмон.

Берар эрди ҳосилдор ҳам эрди дала,
Момиқ деса момиқ, тола деса тола.

Жўнатишар эрди ҳатто хорижларга,
Беда уруғини Япон, Парижларга...

Эл ташвиши, юрт ташвиши бўлиб устун,
Банд эрди Муҳаммад иш билан туну кун.

Арз тинглаш, меҳмон кутиш, тўй-маърака,
Тушиб кетар баъзан чоп-чоплар юракка.

Рўзгорга кам қарарди иш билан бўлиб,
Баъзан тонгда қайтар эди чарчаб-сўлиб.

Вақт топмасди фарзандини эркалашга,
Босиб иссиқ бағрига, бошин силашга.

Саккиз ёшга тўлиб қолган Сапура қиз,
Ўсар эди оилада якка-ёлғиз.

Онажоннинг кўнгли ҳам алағда эди,
Бошқа фарзанд кўра олмай доғда эди.

Биларди у эри фарзанд кутар эди,
Саккиз йилким, ич-ичидан кутар эди.

Ўтса ҳамки орадан шунча йил гарчанд,
Кўрмади у қизалоқдан бошқа фарзанд.

Нонушта пайт. Узуқ-юлуқ чиқиб сўзи,
Бир куни гап очди Онажоннинг ўзи.

Оғир сўлиш олиб, ўйчан боқиб ерга,
«Розиман, уйланинг,» – деди – бошқа бирга.

Билдирмай қийналиб юрибсиз, биламан,
Энди ўзим сиз учун бир иш қиламан.

Мен бошқа туғмас эканман, айб менда,
Бепушт бўлиб қолганман-да, майибман-да.

Турсангиз бас хабар олиб қизингиздан,
Рози бўлсангиз бас берган тузингиздан.

Эл не деса дер, мен ўзим кетдим, дейман,
Ким сўраса ўзим қарор этдим, дейман»...

Босиб жумла-жаҳонларини ҳаяжон,
Кўтармасди ердан кўзларин Онажон.

Кутмай хотинидан бундайин гапларни,
Бундай жасорату бундай адабларни.

Узоқ ўйга ботиб қолди Муҳаммаджон,
Бу сўзлардан қотиб қолди Муҳаммаджон.

– Қўй, Анаш, бу гап ярашмайди шанимга,
Деди эр: – Сен пайванд бўлгансан жонимга.

Сен бирла орони асло очолмайман,
Ўзингдан ҳам, қизимдан ҳам кечолмайман.

Мен бир банда, ёзғити шу бўлса нетай,
Бир қиз берган Ҳақнинг садағаси кетай.

Беҳудага талоқ кутиб, қилма ташвиш,
Қилолмайман, қилолмайман мен ундай иш.

Қатъий экан ёр қарори: Анаш кетди,
Кўп ўтмайин ота уйин макон этди.

Онажоннинг меҳри-дили денгиз эди,
Жасорати ўшал боис тенгсиз эди.

Кўп қатнади эри, «юргин, уйга қайт», деб,
Эмас деб, бундайин йўл тутмоқ бизга эп.

«Берсин дея бахтингизни бароридан»,
Йўқ, қайтмади Анаш асло қароридан.

«Минг розиман, ўзим буздим ўз тахтимни,
Ўлсам-ўлай, ўзгартирмайман аҳдимни.

Ўзим сабаб-ёруғ кунни тундай қилдим,
Сизга бўлган севгим ҳаққи – шундай қилдим».

Кўп одам, ҳатто қози тушди орага,
Қудрати унинг ҳам етмади чорага.

Дейишди сўнг: бу иш – ҳар кимнинг ўз иши,
Инобатга олинди хотин хоҳиши.

Шундай қилиб, афсус, қилинди чор-ночор,
Қози ҳужжат билан никоҳларин бекор.

Бўлиб ўтди «гуноҳ»нинг бари хотинда,
Шундай гап ҳам Муҳаммаднинг ҳаётинда.

Бу тақдирни ҳеч ким айбга йўйишмади,
Сўнг Ҳокимни ҳол-жонига қўйишмади.

Қиз кўп, бўлиб кетар бола-чоға, дея,
Уйланмасангиз бўлмайди, оға, дея,

Укаси Нурматжон қаттиқ туриб олди,
Йигитмисиз, дея гавғо қуриб олди.

Хотинсизлик ҳам бераркан халал ишга,
Шундан кейин қарор қилди уйланишга.

Гарчи анча вақт дилин ғашлаб юрди,
Кўп гўзалга нигоҳини ташлаб юрди.

Сўнг дил берди иссиқ босилиб кўзига,
Собир чаппаки деган деҳқон қизига.

Хадичахон пари деса пари эди,
Сарапоённинг ҳам бош дилбари эди.

Кечиб никоҳ тўйи, кўнглин айлаб шодон,
Келин бўлди Муҳаммадга ўшал жонон.

Йўқ, бу гал катта шов-шув бўлмади тўйи,
Чоғ базмга етиб ортди тўрт-беш қўйи.

Юз берганда камтаргина тантана,
Минг тўқиз юз олгинчи йил эрди сана.

Хадичанинг хўп ярашди оёқ изи,
Ой, қуёшдай ёруғ бўлиб юзи, кўзи.

Ёр бўлиб авлиёлар, ҳазрати Довуд,
Бир йил ўтмай Момутбой тоғди таваллуд.

Яна беш йил ўтгач ўхшаб ою-кунга,
Гулдек кулиб Жамила келди очунга.

Худо берса берар экан – ростин дейин,
Оламга Султон келди икки йил кейин.

Ўн еттинчи йил, ўн бешинчи ўктабр,¹
Сурон даври – агар жоиз эрса таъбир,

Тўғриси, машъум тўнтариш арафаси,
Суюнтирди янги чақалоқ нафаси.

¹ Ўктабр – октябрь ойи назарда тутилмоқда.

Бўлиб ҳақ ёр, чиқиб рўёбга эзгу ном,
Қутлимурод таваллуд топди шул оқшом.

Етиб камолот ёши, чўлғаниб нура,
Уч ука, бир сингиллик бўлди Сапура.

Муҳаммаднинг яратганга етиб зори,
Болалик уйга айланди рўзиғори.

Бир ён давлат иши, бир ён уй ташвиши,
Шод-хуррам ўтарди унинг ёзу-қиши...

ШЎРО ИСКАНЖАСИДА

Осмонларни босиб куппа-кундуз абр,
Ёмон келди ўн еттинчи йил, ўктабр.

Авжга чиқиб большевиклар,
Мағлуб бўлди қорчалонлар, меньшевиклар.

Оқподишшо Николайнинг ётиб бахти,
Буткул барбод бўлди унинг тожу тахти.

Шўро уни ваҳшийларча қурбон қилди,
Оиласи билан бирга гумдон қилди.

Тарих саҳфасинда бундай олчоқлик кам,
Ҳатто аямади гўдақларини ҳам.

Исёнчилар баланд кўтариб бурнини,
Забт этишди Чор ҳужуматнинг ўрнини.

Бой бермай вақт, ўйланиб ҳам турмай бир зум,
Ўрнатишди «совет» деган янги тузум.

Ногаҳонда чиқиб эски ўзан-йўлдан,
Узоқ ўтмай Туркистон ҳам кетди қўлдан.

Йўлда тирик жон борки, ҳангу-манг этиб,
Тўлқинлари воҳагача келди етиб.

Кетди қўлдан ҳам Мўйноқ, ҳам Шоббоз, Тўрткўл,
Шўро эгаллади ўнг соҳилни буткул.

«Солдат депутатлари Кенгаши»н тузиб,
Ташладилар эски бошқарувни бузиб.

Камар боғлашди кўргазмоққа ҳамият,
Ишчи-деҳқонники, дейишиб жамият.

«Ҳокимият – советларга!» эрди матни,
Бош шиори «шўро» деган ҳукуматни.

Тўрткўлда ҳам қилиб дилдан «яхши» ният,
Ўрнатди большевой янги ҳокимият.

Адолатсиз, деб эски тузумни,
Қурол бирла қулатганди Чоризмни.

Ғоят ғалат, ғоят ғалат иш эди бу,
Инқилобмас – асли тўнтариш эди бу.

Хон кучлик, деб суриб ҳар хил хаёл, ўйлар,
Тўрткўлда қароргоҳ тутди большевойлар.

Пайт пойлабми, куч тўплабми юрди четлаб,
Хоразмга ҳамла айламоққа бетлаб.

Барибир, бунда ҳам аҳвол яхшимасди,
Авзга чиққан эли Жунаиднинг қасди.

Қорақумда туриб човут солар эди,
Босқинчилик қилиб элли талар эди.

Қочар эди ногоҳ шилиб бор-будини,
Чиқариб кўкларга хонликнинг дудини.

Шаҳид бўлгач Исфандиёр бадбахтга,
Саид Абдулла чиққан эрди тахтга.

Дамда қилиб аҳли воҳа тоқатин тоқ,
Тўхтатмади элни таламоқни олчоқ.

Аяшмасди на-да кампир, на чолларни,
Ўлдириб ҳам кетишарди фаолларни.

Жўжи каби ёпирилиб бир кечаси,
Хонқа қалъасини босди бир нечаси.

Ҳазаб бирла қўйганининг боиси от,
Муҳаммадни йўқ айламоқ эрди мурод.

Мингган эрди Жўнаид қаттиқ жазмга,
«Советни чорламоқда», деб Хоразмга.

Шум ниятдан барвақт топиб Ҳоким хабар,
Музофотдан вақтинча силтаб чиқди бар.

Тополмади уни йўмут минг изланиб,
Паноҳ топиб ётганди Ҳоким гизланиб.

Ҳонқа аҳли аро ҳадсиз солиб дахшат,
Барибир, ваҳшийлик қилди падарлаънат.

Отиб кетишди номардлар, талаб зарни,
Нурмуҳаммад билан ўғли Искандарни.

Бўлди олчоқ қўлда таслим қилишиб жон,
Ука ҳам, жиян ҳам, эвоҳ ноҳақ қурбон.

Ўктабр ойининг эрди ўн саккизи,
Фаслларнинг ҳам гултожи – айни кузи.

Айни тутган пайти ҳавони мезонлар,
Қирғияк шамоли эсиб қолган онлар.

Шаҳид бўлишгани икки жон хўрланиб,
Эсдан чиқмас бўлиб қолди муҳрланиб.

Фалак дафтаринда агар айласам қайд,
Эрди Ҳоким қўчқордек ўғил кўрган пайт.

Шарафига базм қилиб, қўйилиб от,
Энди уч кунлик бўлганди Қутлимурод.

Қулоғига Нурмуҳаммад айтиб азон,
Шундай исм қўйганди жиянга шодон.

Шундан кейин орадан ўтди-ю уч кун,
Бўлиб қолди ногоҳ шодон юраклар хун.

Йўмут элдан ҳаловатни олиб кетди,
Бошга мотам, ошга оғу солиб кетди.

Ўтаверди, ўтмай қолмас экан кунлар,
Ортда қолди ғуссалар, фарёдлар, унлар.

Қолмади Нурмуҳаммаддан на тилло, зар,
Қолди фақат Самандар ҳам Оллоназар.

Қолаберди Рейма биби чапак солиб,
Аччиқ тақдирини яратганга солиб.

Қайғу, ҳасрат Ҳокимни босмасин нечун?
Консул бўлиб ишлаб юрган ука учун?!

Жиян йигирмага энди кирган бўлса,
Ҳе йўқ, бе йўқ-бир ваҳший ўқидан ўлса.

Нима эмиш-ким деса-да нодон демиш:
Большовойни Муҳаммад чорлаган эмиш.

Нима эмиш-ҳаддан ошиб, еб инсофни,
Ҳожи таклиф айлаганмиш инқилобни?!

Асло ишонмасди айтсанг ҳамки кимга,
Бориб турган тухмат эрди бу Ҳокимга.

Асли инқилобчи жоҳилми-жоҳилда,
Янги тузум барпо этди ўнг соҳилда.

Ё бир тадбир эди бу, ё билиб ҳаддин,
Икки йил чамаси ростлаб юрди қаддин.

Тин олди-ю, эл дилин боз ғашлаб қолди,
Чап соҳилга дадил юриш бошлаб қолди.

Забт айлади совет воҳаи азмни,
Йигирманчи йил, январда Хоразмни.

Шаҳдам эди хонлик сари қўйган қадам,
Наф бермади кўрсатилган қаршилиқ ҳам.

«Энди буткул советники» деб олди ном,
Иккинчи феврал куни воҳа батамом.

Воз кечди Саид Абдулла шу кун тахтдан,
Барбод бўлиб хонлик, ҳам ажралиб бахтдан.

Ўтди Хоразм-да айланиб мулкига,
Бари қадим хонлик шўролар илкига.

Муҳаммаджон – тажовузлардан бебоким,
Бўлди яна икки йил Ҳонқага Ҳоким.

Ўрис уни тан оларди, «Доно» дерди,
Машҳурликда ҳатто хондан зиёд эрди.

Эрди зукколигига кўп қолиб қойил,
Шўро тарафдорлари ҳам унга мойил.

Билишарди – баланд обрў, савлати ҳам,
Мўъжаз давлат эрди Ҳонқа «давлати» ҳам.

Насиб этди ким ҳам ҳавас қилмас бунга,
Йигирма якки йил ҳоким бўлиш унга.

Келди шўро «Хон тузумин бузамиз, деб,
Ишчи-деҳқон ҳукуматин тузамиз» деб.

Келган эди берсин элга тўзим, дея,
Адолатли бўлар бизнинг тузум, дея.

«Бизда ҳамма тенг бўлади, кўрарсиз, деб,
Шўро бирла даври–даврон сурарсиз» деб.

Ўтказиб-ўтказмай орадан ойларни,
Аста-секин четлай бошлади бойларни.

Ишонган эрди халқ сафсата, ёлғонга,
Энди шўро оро ўлар дея жонга.

Қувиб солди янги тузум тизиб сафга,
Хоннинг барча авлодини тўрт тарафга.

Айлаб Саид Абдуллани хонавайрон,
Украина томонларга қилди гумдон.

Деди ёлвсриблар машъум шўрога ул:
«Бўлай элда дурадгорлик бирла машғул.

Ҳунарим арвасозликдур», деди йиғлаб,
Илтижолар қилиб, юрак бағрин тиглаб.

Ит эмган большевой уни тингламади,
Дурадгор не, арвасоз не, англамади.

Шафқат қилмади шўроси гарангга ҳам,
Хотин-халаж, кексага, ёш-ялангга ҳам.

Чиқариб осмону фалакларга додин,
Бир кечада сургун қилди хон авлодин.¹

Эътиборсиз қолди нолишлар – наф қайда?
Ленинга ёзган хат ҳам бермади фойда.

Хуллас, кечди ёт элда кексалик они,
Гадолик қилиб Хиванинг сўнгги хони.

Бўлиб қолганида бир дарди бедаво,
Қоровулликни кўришган унга раво.

Айлантириб сўнгги кунларин азага,
Соқчи қилиб қўйишган автобазага.

Унинг кибор бағри қонга тўлиб кетди,
Ёт юртда дарбадар итдек ўлиб кетди.

Саъдий шоир тиланчилик қилиб юриб,
Машина тагинда қолиб кетди ўлиб.

Мадёр тўра¹ ўғли Абдурасулга ҳам,
То вафоти қадарлик ҳамдам бўлди ғам.

Шўро келиб, водариг, қайнабон қонлар,
Гадога айланганди не бир султонлар.

Қилмоққа тушди алдамчи шўро таҳқир,
Хоразмда қолган хешларни ҳам бир-бир.

¹ 1920 йили 12 июнь кечаси хон ва унинг авлодлари Хивадан бадарга қилиниб, бир оқшомда чиқариб юборилди.

Мадёр Тўра – Ферузнинг ўғли, Абдурасул невараси. Уламалари зикр қилинганлар билан умрининг охиригача Кривойрог шаҳрида яшади. 1989 йилнинг март ойларида икки қизи ва набираси билан Хивага келиб онам шаҳрини зиёрат қилди. Қайтиб келиб яшаш орзусида эди. Афсус, Кривойрогга қайтиб, кўп ўтмай вафот этди.

«Ҳаромхўр!», «Мулк эгаси!» дея бойларни,
Қулоқ қилиб, кўкка чиқарди «вой»ларни.

Сургун қилиб, дилларига қутқу солиб,
Қўйди қўлларидан еру мулкини олиб.

Тушди уларнинг ҳам бағрин тилишга,
Барин Сибир айлаб, бадарға қилишга.

Аста-аста кўрсатиб янги ҳунарлар,
Даҳшатли йўлга ўтишди баччағарлар.

Ўтди итдан тарқаганлар қалтис ишга,
Элнинг барча доноларин тугатишга.

Йўқотмоққа бел боғлади зиёларни,
«Халқ душмани» дея не-не зукколарни.

Юрган борки элда соҳиббилимман, деб,
Тавқи лаънатга бўлди дучор душман, деб.

Юртга шўро бўлгандан буён эга, деб,
Кўринмай қолди Муҳаммаджон нега, деб.

Сўраяпсиз, сезиб турибман, ўқувчим,
Мажолсизман не дейишга етмай кучим.

Сийладилар, алқадилар аввал уни,
Боз икки йил ҳокимликда ўтиб куни.

Кейин яхши тушунар, дея соҳага,
Катта мироб қилиб қўйишди воҳага.

Советларнинг бўлиб ўлка қурултойи,
Шу иш, дея вазирликда унинг жойи.

Ҳожисиз етишмас, дея сара ҳосил,
Айладилар сув бошқармасига восил.

Яна янги тўғон, дамбалар қурдирди.
Ариқларни қаздирди, бўз ер сурдирди.

Олдирай деб ёшлар ичидан ғуборни,
Қазувларга қаратди бор эътиборни.

Не истаса қилди маҳкам турди шўро,
Яна қалтис бир ишга қўл урди шўро.

Қилди элнинг дилига ташлай деб шарор,
Миллий чегаралаш ўтказмоққа қарор.

Асли бу ғоядан кўзлаган «амният»,¹
Адоват уруғин сочмоқ эрди ният.

Ўшал шўрот ўзбек бағрин тилиб қўйди,
Туркистонни парча-парча қилиб қўйди.

Ўшни қирғизларга, Чимкентни қозоққа,
Бериб илинтирди дилларни тузоққа.

Айлаб Дошовузни туркманларга инъом,
Тожикка берди Хўжандни хуллас-калом.

Чоржўй, Дарғон ҳам ўзбекнинг ери эрди,
Шўро деган уни ҳам туркманга берди.

Бу-дилларни қўшмоқ эмас, тилмоқ эди,
Бир кун келиб бир-бирга ёв қилмоқ эди.

Хоразм эсэсэр дея аталган дам,
Хушнуд эрди Ҳожибобо, шод ва хуррам.

Бўлиб турди анча муддат чиқиб қуёш,
Деҳқончилик вазирлигига ҳам бош-қош.

¹ Амният – тинчлик, осойишталик дегани. Бу ўринда тескари маънода (муаллиф).

Вазифани дилдан адо этарди у,
Неки синов – доим аъло ўтарди у.

Йўқ ҳам эрди катта юртда ундан моҳир,
Шу соҳанинг билимдони эрди ахир.

Тўрт йил жавлон урди жабҳа пири бўлиб,
Улкан ўлка масъулларин бири бўлиб.

Ўтказди-кў шўро миллий чегаралаш,
Бўлиб қолди Турон аралаш-қуралаш.

Солиб машҳур бу диёрга ҳам бад разм,
Кичик бир округга айланди Хоразм.

Келишиб тўрт жумҳур муроса-мадора,
Пайдо бўлди «Упрадис» деган идора.

Сайладилар Муҳаммадни ўйнаб-кулиб,
Ўша ташкилотга бош муҳандис қилиб.

Ҳануз қайноқ эрди унинг юрак ҳоври,
Шу даргоҳда ўтди боз беш йиллик даври.

Елдек ўтиб фурсат, ўтгизинчи йилда,
Яна бир маҳкама пайдо бўлди элда.

Ташкил этишди жадал бирла эришиб,
«Средазгипровод» деган ном беришиб.

Шу ерда бўлди қўйгандек каби юзукка қош,
Янги ерлар ўзлаштириш ишига бош.

Яратиб юз минг гектар бўз лойиҳасин,
Гулламоқчи эрди Хоразм воҳасини.

Муҳаммад бу мақсадига эришмади,
Ёмон кучлар ижрога йўл беришмади.

Ғоя боис шон қўшилганди шонига,
Эришиб ўз даврининг бош нишонига.¹

Тушди уни ҳасадгўйлар четламоққа,
Тинмай қора суркаб ғараз бирла оққа.

Советни пеш қилиб, қилиб яллар кимлар,
Бойлигини рўкач қилди аллакимлар.

Энди шўро бой қилар деб гадойларни,
Қулоқ айламоққа киришди бойларни.

Тортиб олиб қўлларида бор-будини,
Тўққиз қават кўкка етказди дудини.

Бўлиб жудо ерлари-ю от-уловдан,
Сармоядор омон қолмади қуловдан.

Қирғияк шамоли муздек эсиб ғир-ғир,
Колхўзлар туздилар ҳар элатда бир-бир.

Бўлабергач кунба-кун бўҳтонга нишон,
Зуғумларга чидамади Муҳаммаджон.

«Средазгипровод» дан ҳам кечди-ю воз,
Тарк этди диёрни, «Қайдасан, – деб, – Шоббоз!»

Оиласин алам бирла бошлаб кетди,
Ер-жой, мулкни оч шўрога ташлаб кетди.

Ҳайҳотдай уй кимларгадир қолиб кетди,
Ҳожи фақат ҳужжатларин олиб кетди.

¹ Муҳаммад Ҳожи Хоразмда юз минг гектар суғориладиган янги ерлар ўзлаштириш ғоя ва лойиҳасини ишлаб чиққани учун ҳукумат томонидан мукофотланган эди.

Қилиб қўйишди Шоббозга келгани тоб,
«Истамас» деган колхўзга оддий мироб.

Не ҳам қилсин, топмади ахир бечора,
Тақдирга тан бермоқдан ўзга бир чора.

Билар эди – беҳад қалтис замон эди,
Шўро тузумининг феъли ёмон эди.

Тушган эди воҳа бодин қайирмоққа,
Элни донолардан бир-бир айирмоққа.

Қолмагандан кейин юртда ақли расо,
Бўлар халқни ит йўлига солмоқ осон.

Шум эди большевойларнинг фикри, ўйи,
Тўлиб-тошганди заҳарга рангги рўйи.

Кетабергач қайтиб бахти, қайтиб омад,
Кўп ўтмайин Тўрткўлга қайтди Муҳаммад.

Ахир Тўрткўл болалиги ўтган шаҳар,
Етар ахир юргани шунча «дарбадар».

Илло, суяккача қув оқариб боши,
Эликлардан ошиб қолган эди ёши.

Кўрган-кечирганларин айлаб бир-бир ёд,
Кексалик гаштини сурмоқ эрди мурод.

Туғилган элига қайтиб келгани чоқ,
Дам олгани қўйгани йўқ ақли қишлоқ.

Ким ҳам қилмас юртда сизга ҳавас дея,
Маслаҳатлар бериб юрсангиз бас, дея.

Унинг учун тенгсиз юрак-бағир Тўрткўл,
Ҳар қалай, туғилган жойи ахир Тўрткўл.

Улуғ маскан – ота Ватан, она Ватан,
Киндик қони тўкилган дурдона Ватан.

Шўраҳонда ҳам бекор юрмади мироб,
Илми бирла қилиб элни сувга сероб.

Ахир у сув йўли – оби-ҳаётга бек,
Парижда диплом олган биринчи ўзбек.

Ҳожига узоқ умр ҳам тиларди эл,
Эъозлабон беҳад ҳурмат қиларди эл.

Ўзи ҳам қуруқ гердайган қоямасди,
Элдошлардан ҳимматини аямасди.

Ардоқлашар эрди уни-гувоҳ ҳудой,
Тўю қашамлар тўридан беришиб жой.

Ўзгача бўларди ошиб ҳаловати,
Ҳожи борган уйнинг файзи, таровати.

Улуғ давраларда яйраб юрган одам,
Мискин бўлиб қолди бир кўп мискиндан ҳам.

Унутилай деб қолганда унинг номи,
Ногоҳ тўлиб-тошди дарёнинг илҳоми.

Ўттиз тўртинчи¹ йилнинг эрди баҳори,
Барвақт эриб Помир, Тангри тоғнинг қори,

«Кўкқамиш тошуви» бошланиб Амуда,
Гурлан томон қолайин деди қайғуда.

Шитоб тушиб кетди-илож йўқ тутмоққа,
Дарё қирғоғин дегиш ямлаб ютмоққа.

¹ Ўттиз тўртинчи йил – 1934 йил.

Тўлқинлар мавж уриб, борар эди шошиб,
Не-не дамбаларни йиқиб, қиргоқ ошиб.

Жалб этилди бўлса-да не юмуш, иши,
Дегиш бирла олишмоққа минглаб киши.

Дамбаларнинг тенг келмай дегишга ҳоли,
Хавф остида эди Гурланнинг аҳволи.

Не-не мутахассис илож қилолмади,
Дегишни жиловлаш йўлин билолмади.

Минглаб киши тинмай минглаб тадбир этди,
Ташланган халта-халта қум зое кетди.

Дегиш йўлин қандай қилиб тўсмоқ керак,
Борми юртда буни билгувчи шерюрак?

Шу пайт бирдан эслаб қолишди Ҳожини,
Қилишди топиб келтирмоқ иложини.

Неча вакил Тўрткўлга елдек елишди,
Муҳаммадни даладан олиб келишди.

Дарров англаб олди Ҳожи: аҳвол оғир,
Бунга «Варт» усулин қўллаш керак ахир.

Бу дегишга шоҳ-шаббанинг йўқ фойдаси,
Ўзгачадир уни тўсмоқ қоидаси.

Беҳудага уринмасдан сўраш керак,
Шоҳ-шаббани симлар билан ўраш керак.

Шитоб бирла лозимдир камини кўстига,
Халталаб тош-шағал ҳам ташлаш устига.

«Варт» устига харсанг думалатса агар,
Тўсиқ бўлар дегини йўлига муқаррар.

Ташласангиз эринмай «варт»дан кўпроғини,
Зичлаб ташлар гирдоб ямлаган қирғоқни.

Муҳаммад қўллаган тadbир яраб кетди,
Дегиш қайтиб, ўзан томон қараб кетди.

Ўн кунлик чоп чопу ташвиш бир ён бўлди,
Бу усулнинг нафидан эл шодон бўлди.

Уч кунда жиловлаб Муҳаммад офатни,
Даф айлади Гурланбетдан касофатни.

Яна Тўрткўлига мағрур, ғолиб қайтди,
Омон қолган эл раҳматин олиб қайтди.

Бормаса-чи, толиб кетар эди Гурлан,
Сув остида қолиб кетар эди Гурлан.

Зўр ҳиммат кўрсатди – ишончни оқлади,
Гурланни дегишдан Муҳаммад сақлади.

Маҳкам боғлаб садоқат камарин белга,
Яна уч йил ҳалол хизмат қилди элга.

«Тўрткўлдегишқурилиш»нинг муҳандиси,
Бўлиб ишларкан, кўп наф берди ҳадиси.

Терлар тўкди кексаликни тан олмасдан,
Тиним билмай елиб, ёшлардан қолмасдан.

Замон ёмон эди, алғов-далғов эди,
Кўп зукко, кўп доноларнинг бошин еди.

Ҳе йўқ, бе йўқ, лазон бўлди кўпнинг жони,
Бўлиб бир-бир «Дапсан» йилининг қурбони.

Пайдо бўлди мункиллаган ёшида ҳам,
Қора булут Муҳаммаднинг бошида ҳам.

Айғоқчи қўйди-ю, илинтирди тўра,
Кексайган деб қараб ўтирмади шўро.

Бир иблис келди-ю, «Битди, – деди, – кунинг»,
Айби советга хизмати бўлди унинг.

Бўлган эрди эрса ҳамки йўтал-хаста,
Ўн саккиз йил шўрога у камарбаста.

Айби бўлди фарангларда ўқигани,
Рус шаънига илиқ гаплар тўқигани.

Янгиликлар жорий этгани айб бўлди,
Советга беғараз ўтгани айб бўлди.

Айби бўлди қатор заводлар қургани,
Хонқага кўп йил Ҳоким бўлиб тургани.

Халқига содиқ хизматин айб дейишди,
Душман, дея унинг ҳам бошин сийишди.

Ўттиз еттинчи йил эрди, мудҳиш сана,
Эшик қоқиб, жаллод кириб келди ана.

Ўн тўққизинчи октабр куни эди,
Жаллод кулди: «Мен билан юр, душман!» деди.

Бермади илтижо, ёлворишлар фойда,
Банди қилиб қўйишди Туясаройда¹.

Тўрт ой зиндонда ётди шўронинг у,
Эзиб сонсиз жабру-зулм, эзиб қайғу.

Тўрт ойда не кўргиликлар кўрди экан,
Озорларга қандай чидаб берди экан.

¹ Ўша пайтларда қамоқхонага айлантирилган Тошкент шаҳрида-
ги авахталардан бири.

Зугумлардан юрак-бағри бўлгани қон,
Бу ёғи худога-бир худога аён.

Ўттиз саккизинчи сана келди етиб,
Қаҳратон қиш – февралнинг ҳам ярми ўтиб.

Тўғрироғи, ойнинг ўн саккизи эрди,
Муҳаммад зиндонда қийноқдан жон берди.

На ҳариндош-уруғ билди ўтганини,
Кейин эшитишди вафот этганини.

Бўлган унга хўрланиб таслим қилгач жон,
Зангиота қабристонини сўнгги макон.

Зўр бир инсон умри бўлиб кунпаякун,
Ана шундай фожиали топди якун.

Эрди ҳожи биринчи дипломли ботир,
Ўзбекдан чиққан инженер-ирригатор.

Эрди ҳожи беозор мусича-қумри,
Иблис большевой қўлинда битди умри.

Буюкларнинг ҳам аълоси эрди Ҳожи,
Сиймосида улуғлик жам эрди Ҳожи.

Эрди Ҳожи худо йўлига тиккан жон,
Замондошлар ичида энг комил инсон.

Диёрнинг Амударёдай наҳри эди,
Қорақалпоқ, Хоразмнинг фахри эди.

Ҳаммага тенг – эзгу эрди дилда коми,
Мангуликка дахлдор ҳам эрди номи.

Эл деб, юрт деб у қанчалар уринмади,
Шўрога бу пашшача ҳам кўринмади.

Қариб қолган, ошаган дея ошини,
Хурмат қилса бўлар эрди-ку ёшини.

Ланъатига шартмиди озорлаш уни,
Чирқиратиб аллаёқларда руҳини?

Ўлиб кетса ифлос қўлларда хору-зор,
Буюрмаса ўз юртида битта мозор?

Беришмаса унинг ўлигин ҳам ҳатто,
Ахир, мўмин бир инсонга бу не жазо?

Арши аълогача чиқиб фарёдлари,
Чирқираб қолди ортинда зурриётлари.

Қанча оға-ини, қанча ёр-биродар,
Қолишди ноалалар қилиб осмон қадар.

Укалари Дўстмуҳаммад, Беймуҳаммад,
Хадичаю, Олиялар билмайин ҳад.

Кўзларига тор кўриниб катта дунё,
Ёш тўқдилар дийдалардан дарё-дарё.

Муҳаммаднинг қийналди ўз болалари,
Беайб ота учун афғон чекиб бари.

Чек йўқ эди ноласи, арзи-додига,
Хотини Хадичанинг ҳам фарёдига.

Бояқиш қисқа фурсатда қолди қариб,
Элликка кирмай, сочлари қув оқариб.

Момутжон, Жамила, Султон, Қутлимурод,
Зайнаб, Онажонлар тинмай солишди дод.

Невараю чеваралар – қанча жигар,
Қанча жиян фарёд қилди шому саҳар.

Эрди ахир улар Ҳожи жигарбанди,
Ҳаммаси ҳам қариндоши, ҳам фарзанди.

Ўтиб бир-бир кунлар, ҳафта, ойлар, йиллар,
Ноилж тақдирга тан берди кўнгиллар.

Бу юртни домига тортган офат эди,
Кўпга келган бир юҳо-қасофат эди.

Муҳаммад улкан бу сафнинг пири эди,
Зўрларнинг ҳам бири эди, шери эди.

Ўтганлар ҳам кўпни кўриб тўғри деган:
Тақдирга тан бермай илож ҳам йўқ экан.

Вақт ҳам ўтаверди, фурсат ўтаверди,
Оға-ини, бола-чақа ўсаберди.

Ўтаверди кундузлари, тунлари ҳам,
Бир амаллаб ризқин ошаб, кунлари ҳам.

Ойлар кечиб орадан бир кун ногаҳон,
Пайдо бўлди уйда бир нотаниш меҳмон.

Таништирди ўзин у «шундай, шундай» деб,
«Зангиотадан келдим мен, гап бундай» деб.

«Эдим, рўбарў келиб аччиқ тақдирга,
Мен ҳам зиндонбанди унинг билан бирга.

Бир кеча сўроқдан беҳол бўлиб қайтди,
Эс-ҳуши йўқ афтодаҳол бўлиб қайтди.

Юрагини чангаллаб ётиб шу кеча,
Тинимсиз йўтал ҳам тутди-ю бир кеча.

Қийналиб-қийналиб олар экан нафас,
«Болаларим» дея чиқди бўғзидан сас.

Недир демоқчи бўлди, тугаб дармони,
Дилинда қолди армон, узилди жони.

Сухбатлашар эдик тунни бўйи доим,
Тўрткўл, деган эди яшайдиган жойим.

Олиб чиқишганди дафн айламоққа,
Кўмак берарсан, деб уни жойламоққа.

Мени ҳам тақлиф қилиб қолишган эди,
Ўзлари билан бирга олишган эди.

Бир ҳайдовчи, бир рус конвой билан келдик,
«Зангиота» деган жойда дафн қилдик.

Биласиз, кишининг ҳам кундузи бир тутам,
Бошимга фикр ҳам келиб қолди шу дам.

Конвой кўзига дафъатан тупроқ сочдим,
Қабристон оралаб илдам ура қочдим.

Сарсон юриб, худо куч бериб оёққа,
Яширин йўл олдим даставвал бу ёққа.

Неча кунким Тўрткўл сари йўл юраман,
Даҳшат ичра йўл юрсам ҳам мўл юраман.

Кундуз ётиб, тунлар елдек елавердим.
Қумлар ошиб, чўллар ошиб келавердим.

Озиб-тўзиб қолган эсам-да шамоллаб,
Топиб келдим, мана сизни бир амаллаб.

Кечиргайсиз, азизлар, мен дарбадарни,
Олиб келтирганим учун шум хабарни.

Бу ёғини энди ўзингиз биларсиз,
Худо етказса гар зиёрат қиларсиз.

Тугар ахир большовойнинг бир кун жабри,
Катта дўнглик ёнбағирда Ҳожи қабри.

Энди менга рухсат, – деди нотаниш зот,
– Давом этай йўлда, – дея турди озод.

Муҳаммаднинг авлодлари лол эдилар,
«Йўқ, кетмайсиз, бир кеча қолинг» дедилар.

Кириб келса ҳамки баҳор эрта-индин,
Беҳабар эрдик биз, азиз меҳмон, бундин.

Даҳшатларга тушиб ҳам йўқотиб ўзни,
Сиздан билиб олдик аччиқ бу гап-сўзни.

Аmmo сизни бир кимсага билдирмаймиз,
То уч-тўрт кун ҳеч қайқа жилдирмаймиз.

Бахшидалар қилайлик нур кўзингизга,
Келиб олинг сиз ҳам ахир ўзингизга.

Чиқарган эрсангиз ҳамки дудимизни,
Аямаймиз сиздан бор-у будумизни.

Қилди улар уч кунгача куйдириб жон,
Хабар келтирган инсонни яхши меҳмон.

Кетди меҳмон деганидан ҳам қайтмади,
На-да борар жойи, на исмин айтмади.

Фақат: «Менинг Ҳожига ваъдам шу эди,
Дийдор насиб бўлса – кўришармиз», деди.

Ўйиладиган каби ер қадам босса,
Девонасифат кетди меҳмон, қўлда ҳасса.

Ҳожи зурриётлари қолди бўлиб нолон,
Жисми-жони, юрак-бағри тахбатах қон.

Хадичахон биби деди: «– Ана, билдик,
Бу ёғига шукур қилмай, нима қилдик.

Ҳозир бориб бўлмас, дам ғоят оғир дам,
Бир бало бўлмасин тагин сизларга ҳам.

Келинг, ўтказайлик кунларнинг тийрасин,
Ўзимиз ёд этиб ота хотирасин.

Бўлган эса «Зангиота» сўнгги ватан,
Болаларим, шум тақдирга берайлик тан.

Бу шум тақдир, десам бўлар катта хато,
Ахир, ўз бағрига олган Зангиота.

Уни буюк бир авлиё дерди падар,
Мақтовин етказиб ҳар гал осмон қадар.

Садағаси бўлиб доим тахти-тожи,
Амир Темур севган уни, дерди Ҳожи.

Зангиота қароргоҳин қилишган, бас,
Сўнгги макон айламоқни кўплар ҳавас.

Бир кун келар, қилармиз ахир зиёрат,
Тилакларни Оллоҳим қилгай ижобат.

Етиб Арши аълоларгача додимиз,
Шояд ҳосил бўлгай қутлуғ муродимиз»...

Эрмас эди хануз ҳур жонлар омонда,
Хукм сулар эди нотинчлик замонда.

Авжда эди яхшиларни гум айламоқ,
Душмансан, деб авахталарга жойламоқ.

Совет бошларга не савдолар солмади,
Худойберган Девон ҳам омон қолмади.

Ўзбек киносини яратган эрса ҳам,
Йўқ қилди уни большевой муттаҳам.

Бўлди, ёраб, бир ўқ билан етиб ажал,
Тақдири йигирма дақиқа ичра ҳал.

Совет қилди бир ўқ билан оппа-осон,
Яна не-не закийларнинг умрин хазон.

Авж олдирганда «Депсан»ни манфур итлар,
Европада бош кўтариб қолди Гитлер.

Етказиб жароҳат ҳам оғир латларни,
Бир-бир босиб келаберди давлатларни.

Не ҳам кутиш мумкин ипни узган шердан,
Советга ҳам ҳамла қилиб қолди бирдан.

Босқинчи фашистдан бўлмаган омонлик,
Хотирадан ҳам чиқиб қолди қатағонлик.

Гитлернинг ҳам ҳолин солмоқ учун тангга,
Сафарбар этилди аъло кучлар жангга.

Лозим эрди иттифоқни сақлаб туриш,
Иккинчи жаҳон уруши эрди уруш.

АРМОН

Ўрлар эди фашист ичкари кун сайин,
Осон эмас эрди қирқмоқ олчоқ пайин.

Тўрт йил деганда тишлади босқинчи ер,
Шармандаи шомин бўлди манфур Гитлер.

Фашизмни ўз уйинда қилиб тор-мор,
Галаба қозонди дўстлик тантанавор.

Ҳожининг ҳам неча зурриёти жанг қилди,
Босқинчи ҳолини ит каби танг қилди.

Битмай туриб ҳали уруш жароҳати,
Катта элнинг бузилди яна роҳати.

Ҳолдан тойган юраклар гашланиб кетди,
Яна «қама-қама»лар бошланиб кетди.

Бебурд экан совет деган бу касофат,
Яна донишлар бошига ёғди офат.

Яна гумдон қилмоқ учун қазиб ўра,
Аҳли зиёлига панжа солди шўро.

Оллоҳ гувоҳ – қанча хунлар ютилмади,
Сталин ўлмагунча эл қутилмади.

Фош этишди барча кирди корин ўл деб,
Қатағонликлар бошинда турган ул, деб.

Бўлган эди ахир ноҳақ сургун, қурбон,
Унинг амри бирла минглаб улуғ инсон.

Хазон бўлди эрсалар ҳамки ажойиб,
Сардор Акмал Икром, Файзулла Хўжаев.

Ёш кетдилар қотиб бўғзинда армонлар,
Беҳбудий, Абдулла Қодирий, Чўлпонлар.

Йўқ қилганди – Ҳақнинг ўзи одил ҳакам,
Унинг мудҳиш сиёсати Ҳожини ҳам.

Ота айбсиз эканлигин билмоқ учун,
Авлоди эллик икки йил хун ютди, хун.

Эллик икки йил! Фақат айтишга осон
Эллик икки йил бадном бўлди бир инсон.

Оллоҳимдан етгай деб яхши дараклар,
Эллик икки минг пора бўлди юраклар.

«Халқ душмани» авлоди деб, яшаб дир-дир,
Укалар, сингиллар ўлиб кетди бир-бир.

Ўтди дундан озиб-тўзиб бамисли шам,
Фарзандлари Момут, Сулгон, Жамила ҳам.

Айлашган, во-дариг, кўп кўрдими худо,
Бандаликни Зайнаб, Онахон ҳам бажо.

Ҳожи вафотидан кейин зору нолон,
Йигирма етти йил бўзлаб хуни гирён.

Тугаб илгию дармони, хонумони,
Хадича биби ҳам тарк этди дунёни.

Бўлса ҳамки ҳануз юраклари тугун,
Ёлғиз Қутлимурод ўғли ҳаёт бугун.

Ҳаёт салкам уч юз нафар невараси,
Ширин-шакар чевараси, эвараси.

Улар қонида маъж урар қутлуғ қони,
Ахир Ҳожи улкан авлод бобойжони.

Берган қодир худо хотирин ёдларга,
Ҳаётининг давомини зурриёдларга.

Ўзи ҳам шул зурёдлар дилинда яшар,
Ҳаёт бор экан то, то бор экан башар.

Улуғлар ҳеч ардоққа зор бўлмайдилар,
Жисман-ку йўқ бўлар, аммо ўлмайдилар.

Айланиб руҳлари париларга, ҳурга,
Халқ дилинда боқий улар бир умрга.

Ватан, халққа хизмат қилган ёқар Ҳаққа,
Ҳаққимиз йўқ улуғларни унутмоққа.

Муҳаммаднинг кетгани ҳам ёлғиз холмас,
Бу дунёга келган борки, кетмай қолмас.

Ўлим – барҳақ! Шоҳу-гадо барчага тенг,
Очун ичра тўқми адо, барчага тенг.

Кетар бир кун зарга ботган давлатли ҳам
Зар либосдан кимхоб кийган савлатли ҳам.

Оч-юпун ҳам кетар, бу – Ҳақнинг қонуни,
Пора бирла чеклаб ўтиб бўлмас уни.

Ўлим – одил! Ҳақсизликка ярамайди,
Бойликларга қайрилиб ҳам қарамайди.

Адолатли Азроил ҳам пора олса,
Искандар қоларди пора бериб қолса.

Сулаймон қоларди, шоҳ Баҳром қоларди,
Май бериб қолса-да соҳиб Жом¹ қоларди.

¹ Соҳиб Жом – шоҳ Жамшид назарда тutilмоқда.

Қолар эди пора олишни қўймаган,
Ҳаромхўрлар порага асло тўймаган.

Ҳожи Ҳақнинг амрин адо қилар эди,
Ўлим барҳақ эканлигин билар эди.

Билар эди – албат бир кун бўлар фоний,
Бўлмоқ керак умр берганига қонъи.

Фақат билмас эди бу ёзғитин Ҳақни:
Омонатни қачон, қайда топширмоқни.

Асло шак келтирмай деди у ваҳдата,
Банди бўлиб ётганида авахтада.

«Қўшганида Оллоҳ ризқимни лойимга,
Қамоқни ҳам ёзган экан манглайимга.

Шул бўлса гар яратганнинг инояти,
Битиб қўйган ёзғит-шаънимга ояти.

Неки иш қилган бўлсам – Ҳақ учун қилдим,
Ватан учун қилдим мен, халқ учун қилдим.

Бермоғим шарт бу фармонга – тақдирга тан,
Аммо мени унутмаса бўлди Ватан!

Олмадим, ҳатто ҳавас қилмадим кўпни,
Ёзғитидан зиёда битта ҳам чўпни.

Умрим нуқул артиб кўзлардан ёшини,
Силаш бирла ўтди авомнинг бошини.

Кўрдим-яхши билар буни катта воҳам,
Топган-тутганимни эл-юрт бирла баҳам.

Шунча фарзанд кўрдим, гапнинг очигида,
Юрак-бағрим тўлиб кўзим очигида.

Ахтиқлар кўрдим меҳр ёғиб осмондан,
Сапура, Момутбой, Жамила, Султондан.

Бўлмасин деб тенгқур-тенгдошларидан кам,
Уйлантирдим Қутлимурад ўғлимни ҳам.

Зайнаб, Онахон бахтин ҳам очган бўлсин,
Йўлларига Оллоҳ нурлар сочган бўлсин.

Кўнглим ичра чақноқ нур «Қуръон» оятим,
Йўқдир яратгандан асло шикоятим.

Бўлдим Ҳақ ардоғи, лутфига ёр мен-да,
Изим тўла зурриёд-не армон бор менда».

ЖИГАРБАНДЛАР

Ота, ҳақсиз! Шундай бўлгач Ҳақдан фармон,
Не ҳам қилсин сиздай улуғ зотда армон.

Шўродандир сизнинг дилга етган озор,
Бўлғой бир кун келиб шўронинг ўзи хор.

Ўн етти йил хизматида бўлиб ахир,
Куймасинми хор бўлсангиз юрак-бағир.

Оллоҳга минг ташаккур, изингиз обод,
Сиз қолдирган зурриётнинг ўзи бир авлод.

Чиққан ундан эл-юртга хизмат этишиб,
Ўзингиздек бир кўп донолар этишиб.

Ҳикоясин бошласам гар ҳар бирининг,
Ҳеч бирин йўқ иқболдан дурор ерининг.

Асло мақтанмайин, хато йўқ матнда,
Бари диёр, она-Ватан хизматида.

Бу авлоднинг садағаси кетсанг арзир,
Бу авлодга жонингни бахш этсанг арзир.

Жони бир-бирининг жисмию жонинда,
Боболарин қони бор ахир қонинда.

Қизлари Ширину, йигитлари – Фарҳод,
Муҳаммаддек юртга фидоий бу авлод.

Тингланг, дўстим, баён айлайин бирини,
Бир фарзанди – Жамиланинг тақдирини.

Лол эди қиз умрдан, ҳаёт сеҳридан,
Баҳра олиб ота-она меҳридан.

Жони каби суяр эди Ҳожи уни,
Хуррамликда ўтсин дея туну-куни.

Фақат яхшиликлар раво кўрар эди,
Жисму жонин меҳр бирла ўрар эди.

Жамила ичида эди ота жони,
Ахир беҳад севар эди отажони.

Улғайиб етгач Жамилахон камолга,
Тўлишиб ҳадсиз кўрку ҳусну жамолга.

Дилдан айлаб яхши ният, яхши дуо,
Дойисининг ахтиқига кўрди раво.

Қуда бўлмоққа таклиф этган дастурхон,
Аминаддиннинг укаси эрди Бекжон.

Маткарим – кўнгил боғин лоласи эрди,
Ўғли Худойберганнинг боласи эди.

Ота-бола, Бекжон бирла Худойберган,
Назарлари ўтқирмасми мисли мерган.

Жамилани кўпдан олиб кўз тагига,
Мурод айлашди етмоқни истагига.

Маткарим ёмон боламас – эл биларди,
Уни Ҳожи ҳам кўпдан ҳурмат қиларди.

Келишган унинг ҳам бўй-басти, қомати,
Юришган иш жабҳасида ҳам омади.

Ўзиям денг катта еб, катта тишларди,
Пахта қабул қилувчи бўлиб ишларди.

Кўпдан маъсул вазифада тургун эди,
Ҳамён ҳам тўла пул, ғоят қургун эди.

Уйланган эди Маткарим, рости бир бор,
Олияхон бўлганди унга суюкли ёр.

Аминаддин бобонинг қизи эрди у,
Азиз падарининг нақ ўзи эрди у.

Насиб бўлмаган дийдорин кўриш унга,
Ота вафотидан сўнг келган очунга.

Бўлмасин деб синглимиз ўзгага маҳрам,
Маткаримбой ундан бироз ёш эрса ҳам.

Муҳаммаднинг ўзи бўлиб тўйга бош-қош,
Икки бошни қўшиб, тортганди элга ош.

Узоқ бўлса ҳамки вақти сониянинг,
Умри қисқа экан лекин Олиянинг.

Узоқ бормай-юраклар борки, хун этди,
Ҳомила ё ёзғит сабаб ўлди-кетди.

Ҳа демай кечдию беш йилча орадан,
Тамом кетди хуш Маткарим бечорадан.

Яна оро кирди жонига Муҳаммад,
Ўзинда эрди ихтиёр, бор эди ҳад.

Кўнглин тўлиб-тошиб турган вахш айлади,
Жамилани Маткаримга бахш айлади.

Ҳожининг очилиб кетганди дил банди,
Эрди ахир Маткарим ўз жигарбанди.

Ота билар эди: йигит дилдор эди,
Жамиланинг ҳам унда кўнгли бор эди.

Билар эди: ҳеч ким ёмон демас эди,
Ўзиям келишган – ёмон эмас эди.

Ўзи мингазиб куёвни учқур отга,
Бир ҳафта тўй берди Ҳожи эл-элатга.

Қизига бахт тилаб яратган Каримдан,
Унинг кўнгли тўқ ҳам эди Маткаримдан.

Билар эди, – ҳеч нарсага зор этмайди,
Иккилик ҳам қилмайди, ташлаб кетмайди.

Етиб келганида ўтгиз учга сана,
Бир йил ўтмай бошланди уйда тантана.

Бир қизалоқ туҳфа қилди Жамилахон,
Айлаб қўйиб Маткаримнинг бошин осмон.

Топмасди Ҳожи ҳам жой ўзни қўярга,
Чорлаб уч тўрт қассоб қўй, ҳўкиз сўярга.

Эрди янги меҳмон чиндан ҳам зарифа,
Қўйишди чақалоқ исмин деб «Шарифа».

Сўнг келаберди бир-бир «инга, инга» деб,
Бир неча ўғил-қиз «йўлберинг менга» деб.

Абдулла келди дунёга кўзларда нур,
Бахш этиб ҳожига қувонч, шодлик, сурур.

Азон айттиришди сўнг Атоуллога,
Яширин бўлса-да таниқли муллога.

Қизидан уч ахтиқ кўриб Ҳожи бобо, -
Ногаҳонда тутқунликка бўлди раво.

Олиб кетганларича келмади қайтиб,
Берганман бу ёгин не бўлганин айтиб.

«Халқ душмани» деб аталиб ота оди,
Маломатга қолди шундан сўнг авлоди.

Ҳаёт ҳукми: умр ўтиб бораверди,
Жамилага Ҳақ яна тўрт фарзанд берди.

Фарзандларки, бир-бирдан сара, қиммат:
Ҳабибулло, Салима, Ҳоважон, Неъмат.

Бўлди улар бир-бир етишиб, албатта,
Ҳадича момонинг тиззасинда катта.

Ўкситмади Маткарим қайнонасини,
Ҳадичани-қимматли дурдонасини.

Олтмиш тўртинчи йил таслим қилганда жон,
Қайғурмаган эди бунчалик ҳеч қачон.

Бўлмаганли бу у пайтда бундай мотам,
Қолмади жанозага келмаган одам.

Аршга етгани боис кўтарган тул,
Беҳад эди Маткарим таратган доврўғ.

Келди жанозага муршид қарилардан,
Қўнғиротдан, Мўйноқдан ҳам нарилардан.

Бу ёғи Дошовуз, Дарғон, Бухоро, бас,
Келди хоразмликлар ҳам гурас-гурас.

Ҳаммасин ҳам нияти бўлиб биринчи,
Ҳур тобутни кўтариш эди илинжи.

Шундай изҳор этди эл улуғлаб номни,
Маткарим отага иззат-эҳтиромни.

Ота ҳалол ишлаб, юрт деб чопган эди,
Бу ҳурматни топган эди.

Шодалаб тер тўқди ўхшай деб Ҳожига,
Этай деб шарафнинг энг юксак тожиги.

Шукур, бобо армонига етиб кетди,
Изини ҳам хушнуд, обод этиб кетди.

Тирикликда шоҳсупага чиқиб бари,
Чирогини ёқиб қолди фарзандлари.

Етишди эл хизматига бўлиб дастёр,
Шарифа муаллим, Абдулла шифокор.

Кетди неча тоға, жигар, ҳатто падар,
Бўлмаганди ҳеч йўқотиш бунинг қадар.

Чидаб бундай айрилиқ, бундай жабрга,
Боши узра кўтариб борди қабрга.

Бўлса ҳамки кундуз банд, тунлар беуйқу,
Фарзандларга аъло таълим ҳам берди у.

Боқди зурёдларин бир яшнаб, бир сўлиб,
Жамила бирла бир жон ва бир тан бўлиб.

Ўтса-да умр гоҳо тинч, гоҳо лойланиб,
Келганча бўлмади боғни бир айланиб.

Асрнинг саксон биринчи санасида,
Ҳур Жамила момо Ҳақнинг иродасида.

Совуқ тобут ичра чиқди сўнгги йўлга,
Қарамайин ва на ўнгга ва на сўлга.

Ўтса ҳамки ардоқда тўлиб паймона,
Тўппа-тўғри бўлди бақога равона.

Саксон олти ёнда берди Маткаримжон,
Қайнотанинг оқланганин эшитиб жон.

Тўқсонинчи йил эрди сана ўша пайт,
Қилганида тарих бу йўқотишни қайд.

Уввос солиб, додлар солиб қолди Тўрткўл,
Ўша куни бир чайқалиб олди Тўрткўл.

Катта юртга танитди чиқарди оя,
Абдуллажон кўтарилган пиллапоя.

Таълим олди Тибдан ўқиб олийгоҳда,
Ташкилотчилик боис бўлиб нигоҳда,

Икки йил Мўйноқда камар тақиб белга,
Илк бора меҳрини малҳам қилди элга.

Нукус шаҳар марказий касалхонаси,
Бўлди унинг узоқ йиллик ишхонаси.

Аввал врач, сўнг бўлди бўлимга бошлиқ,
«Хўп!» деди не дейишса, қилмади ёшлиқ.

Йиллар оша эл ичра топиб эътибор,
Бўлди у шу масканга ҳам бош шифокор.

Бўлди ўсиб, эл-юрт эрди мунтазири,
Қорақалпоқ соғлиқни сақлаш вазири.

Шон-шухрати дарё каби кетди тошиб,
Ҳатто Тошкентгача етди чўллар ошиб.

Ўсган эди олимликда ҳам поғона,
Тиб илмининг сирларидан қона қона.

Пойтахт бориб бўлди шифокорлар пири,
Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазири.

Табиб эрди тармоқни пухта ўрганган.
Депутат ҳам қилишди Олий органга.

Маъшум бир дам эди бу дам, маҳзун диллар,
«Ўзбек иши» деб аталган ойлар, йиллар,

Дамлар эди сўнг бор зуғум этаётган,
Манфур тузум чок-чокидан кетаётган.

Қай бирин айтай мен эл чеккан зорларни,
Совет ўлаётиб берган озорларни.

Эрк берганин Гидлян бошлиқ жаллодларга,
Ўзбекистон тўлиб кетганин додларга.

Эслайми минглаб кўзлар ёшланганини,
Яна «қама-қама»лар бошланганини?!

Тортиб олганин талончи қўлдан борни,
Бир гуруҳ ит талагани бу диёрни?!

Эслайинми қон бўлиб дилим ушбу дам,
Хўрланганин, қамалганин минглаб одам?

Ёзайинми содиқлик қилиб элимга,
Кўп элдошлар маҳкум бўлганин ўлимга?

Айтайинми Ғойиповни сўлдирганин,
Гидлянларнинг шахсан ўзи ўлдирганин?

Ёзайинми вазир Абдулла бешумор,
Ноҳақ жазоларга бўлганин гирифтор?

Ёзайинми озор суякдан ўтганин,
Қанча дўстим, «Бутирка»да қон ютганин?

Айланганди дилда ғазаб ўчмас қўра,
Ўзбекистон қаҳрига дуч келди шўро.

Шукур, минг бор шукур, худойжон бор экан,
Ўзбекка ҳам истиқлол деган ёр экан.

Ботиб советнинг ойи, ҳам қуёши,
Даст қўйилди Мустақиллик тамал тоши.

Қилиб эълон юртбошимиз ҳурриятни,
Изҳор этди халқ орзу қилган ниятини.

Олий Мажлис, чоғи кўзда чарақлаб нур,
«Ўзбекистон мустақилдир» деди мағрур.

Истиқлолга эришган, эй она халқим,
Қутлуғ бўлсин эркинлик, мардона халқим.

Туғаб умри куни советнинг, шўронинг,
Етишди истибдоддан қутилмоқ онинг.

ЗУЛМАТНИ ЁРИТГАН НУР

«Хурман» деган нидоларинг ўтлуғ бўлсин,
Халқим, сенга мустақиллик қутлуғ бўлсин.

Қутлуғ бўлсин «Ҳақ» дея етган додимга,
Мустақиллик Муҳаммаднинг авлодига.

Етиб келгач ҳурликка чиқмоқ иложи,
Биламанки, бир тўлғониб ётди Ҳожи.

Биламанки, руҳи унинг сезиб чиқди,
Зурриётлар уйларин бир-бир кезиб чиқди.

Бу руҳ сарсон эди, эзилди, қон ютди,
Бу кунни қабрда эллик уч йил кутди.

Етиб эллик уч йилда Ҳақдан иноят,
Муҳаммаднинг ёришди руҳи ниҳоят.

Сўраб чиқсангиз гар бир-бир зурриётдан,
Баҳраманддур барчаси ҳам ҳурриятдан.

Маматжон жияни бирла ғоят хуррам,
Ҳожига илк ахтиқ – Шарифа биби ҳам.

Уни камина нечун демай бахтиёр,
Бибининг ахир ҳур саккиз фарзанди бор.

Мамат Урганчининг етмишга кирган «чоли»,
Қирқ йилким, бир маҳалланинг оқсоқоли.

Невараю, чеварасин айтмайсиэми?
Борсангиз бас яйраб меҳмон қилар сизни.

Эрк қуёши посбонидир дарчасининг,
Ўз ўрни бор ҳур ҳаётда барчасининг.

Профессор, фан доктори Абдуллажон,
Ҳар сония беморлар дардига дармон.

Бир қарашда касалини билиб берар,
Хастага меҳрини малҳам қилиб берар.

Обрўси ҳам тоғу тош, уммонлар ошган,
Кўп хорижий анжуманларда қатнашган.

Раҳматлар эшитиб элдан кунда минг бора,
Бугун тиббий бир марказда бош шифокор.

Меҳрибон падар ул суюкли дилбандга,
Хотирахон биби бирла уч фарзандга.

Шуҳратжон ҳам, Замира ҳам, Хадича ҳам,
Ширин жонин қилганлардан элга малҳам.

Беш фарзанд бор Отаулло-Азизада,
Бешови ҳам эсли-ҳушли ҳам озода.

Йигит машҳур қорақалпоқ диёрида,
Яхшилардан яхши Азиза ёри-да!

Отаулло зўр даргоҳларга бош бўлган,
Меҳрин берган ишга, ҳам кўз, ҳам қош бўлган.

Неча йилким, бахш этиб юрак ўтини,
Бошқарар Қўнғирот пахта заводини.

Ҳабибулло-Дилбар ҳам эл хизматкори,
Ҳотамтойи ҳам камарбаста дастёри.

Ҳабибулло юртнинг «чоп-чоп»га ҳозири,
Ресқорақалпоқ транспорт нозири.

Этиб соғлом уч фарзанди камолотга,
Ҳалол хизмат қилишмоқда жамоатга.

Ҳар бир сўзи дилга малҳам, даво ҳам жон,
Оғайнилар сафида гулдир Ҳавожон.

Дурора эри йўқ унингда бахтдан,
Меҳнат қила жой олган у зар тахтдан.

Бугун рўёбга чиққан барча муроди,
Унинг бирла бахтиёрдир Шомуроди.

Саккиз нафар фарзандга ҳам онадир ул,
Дийдорига боқиб-боқиб қонадир ул.

Саккизи саккиз гул, анвойи райҳондур,
Ҳур авлодга садоқатли, меҳрибондур.

Кўплари турмушга чиққан, ҳам уйланган,
Муҳаббати кўп қўшиқларда куйланган.

Меҳр бирла худойжоним қилиб ато,
Ҳавожон ҳам неваралар қўрган ҳатто.

Осмонида ярқириб ҳурлик қуёши,
Салиманинг эллик учда бугун ёши.

Эри Саидқосим бирла гулгун яшаб,
Келмоқдадур ул ҳам насибасин ошиб.

Катта қилди асраб яйратиб дийдана,
Умида, Дилшод, Комила, Холидани.

Уйли-жойли – армонлари йўқ буларнинг,
Кўрмоқда роҳатларин яйраб уларнинг.

Чақалоқ-ла обод доим бешиклари,
Меҳмонларга мудом очиқ эшиклари.

Қўяр улар безаб неъмат, ширмойнонга,
Каптарнинг сутин ҳам топиб дастурхонга.

ХОТИМА

Энди Ҳақ деб яна бир чанимни кўрай,
Қутлимурад отани ҳам мақтаб берай.

Сиз уни танийсиз, эшитгансиз номин,
Билурсиз ҳатто очунга келган томин.

Хотирангизда туғилган санаси ҳам,
Падари бузруквори ҳам, онаси ҳам.

Шундай ҳурматлики, аҳли юрт таъзимда,
Эъозлидир Қорақалпоқ, Хоразмда.

Иззатини ўрнига қўйишар доим,
Қадимига бир жонлик сўйишар доим.

Элига бахш этган юракдаги қўрни,
Давраларнинг тўридадир мудом ўрни.

Бошларига кўтарар эл одоб сақлаб,
Муҳаммад Ҳожининг ўғли деб ардоқлаб.

Отани ҳибсга олишганда бадлар,
Дод-вой солиб қолганида жигарбандлар.

Унинг ҳам кўкка ўрлаб носиси, оҳи,
Ботиб йигирма ёшда қуёши, моҳи.

Бўлиб юрак-бағри лолалар каби хун,
Ярим асрдан кўп бўлган қалби тугун.

Бадном бўлсанг товонингга кириб тикан,
Ўксилсанг да умр ўтаверар экан.

Шўро даври уни не куйга солмади,
Дамда таъна кўрмаган куни қолмади.

Юргисиз бўлган эрса-да кўча-куйда,
Бекор ўтирмади йигит бир кун уйда.

Билиб ўз ўрнини, билиб иззатини,
Аямади диёридан хизматини.

Неки буюришса барин адо қилди,
Ҳам аъло бажарди, ҳам бехато қилди.

Ҳақ ёр бўлиб кўрди насибасин тишлаб,
Пахта қабул қилгувчи ҳам бўлиб ишлаб.

Ўтириб ҳам чиқди қонга тўлиб кўнгил,
Бир кило уруғлик чигит учун ўн йил.

Адолатсизликдан ҳам бўлди қомати,
Шу бўлди унга ҳам шўро «марҳамати».

Ёниб суяккача советнинг ўтида,
Қурувчи ҳам бўлди пахта заводида.

Ўтди умри унинг ҳам шўрони сўкиб,
Завод нурхонасида ҳам терлар тўкиб.

Худо унга керагича фарзанд берди,
Ахир уруғ-аймоғи болажон эрди.
Бугун унинг мангу жўшқин дил ороми,
Олия, Зуҳра, Тоҳир, Анвар, Дилороми.

Қудрат ҳам, Пўлат ҳам Ҳақнинг умматидир,
Қутим ота белларининг қувватидир.

Берганига шукур – тўрт ўғил, уч қиз,
Бундан ортиқ бўлмас ўздан қолдирмоқ из.

Келинлари, куёвлари ҳам фарзанди,
Ҳатто фарзандлардан зиёд жигарбанди.

Келинларнинг тили асал-худ ширадир,
Ҳаммаси соғлиқ посбони – ҳампирадир.

Зайнаб, Хонимжон, Гулзира ҳам Барнохон,
Кеча-кундуз элдошлар дардига дармон.

Куёвлари ҳам бир-биридан гузоро,
Ҳаммаси давлатли, меҳрибон ўзаро.

Ота энг бадавлат, йўқ сўзим хатоси,
Қирқдан ортиқ ахтиқ, чўвлиқнинг бобоси.

Қолган эрса-да ёш саксон учдан ошиб,
Юрар доим дарё каби тўлиб-тошиб.

Бир ўттиз бор-йўқдир ахир ундан шодон,
Бобо боис элда яралган хонадон.

Яшамоқда барчаси ҳам қаддин уриб,
Якка чиққан нечтаси иморат қуриб.

Юрар бобо бир қўниб келиш кўйинда,
Бир кун қизи, бир кун бир ўғил уйинда.

Меҳмон қилса бир кун яйраб невараси,
Эртаси «Юринг!» деб келар чевараси.
Олдин қайга борарини билмай гаранг.
Қаричилик, рози бўлар гоҳо аранг.

Бобо бирла нечун фахр этмасин диёр,
Ким бор дейсиз воҳада ундан бахтиёр.

Келди унинг Истиқлолдан бўлиб масрур,
Ҳурлик боис кўзларига қайтадан нур.

Йўқ энди уялиб, тўрдан тўр ётоси,
Боболар тирилди, тирилди отаси.

Ярим аср ўтгач бекор, бўлди тухмат,
Қайтиб келди авлодга довруғ, шон-шуҳрат.

Рост экан, рост экан-эй, худо бор экан,
Бу авлодга сийлов мангуга ёр экан.

Хаёлимдан бир лаҳза нари кетмайди,
Авлод тарихин ёзмоққа сўз етмайди.

Келтира олмасдан лойиқ таърифини,
Лоақал мадҳ этдим исми-шарифини.

Бир-бир берсам аҳли шажарага баҳо,
Ҳар бири бир сиймо, ҳар бири бир лаҳо.

Ҳаммаси пурҳиммат, Алпомишдай раста,
Истиқлолнинг хизматига камарбаста.

Ҳуррият боис вожиб бўлди ниятлар,
Тиклаңди кўмилган тарих, ҳадриятлар.

Муҳаммад ҳам баҳраманд бўлиб шарафдан,
Яна ўрнин топди элда қутлуғ сафдан.

Хонқаликлар осмон этиб ажод бошин,
Нишонлашди бир юз йигирма беш ёшин.
Қайд этишди хизматлари буюклигин,
Номи ҳануз ардоқлию суюклигин.

Хотирлаб, қилишди катта эл-юртга ош тортиқ,
Инсон учун эъзоз бўлмас бундан ортиқ.

Муносиб дейишди кўплар олиб ёдга,
Азиз номи тарихга, абадиятга.

Келар Муҳаммаддек очунга камдан-кам,
Улуғликда, айтинг ахир, у кимдан кам?

Қилган эрса ҳамки уни совет бадном,
Обод бўлди охирати, ушалиб ком.

Бу ҳимматни кўплар кўриб-билиб деган,
Ҳақиқат эгилса ҳамки синмас экан.

Айтсам арзир бугун айлаб ифтиҳор,
Аминаддин авлоди салкам уч юз бор.

Номин ҳар байрам тила олмай ўтмайди,
Эл унинг ҳам хизматларин унутмайди.

Унутмас асло ҳаёт бор экан токим,
Бўлганин у Шўроҳон, Ҳонқага ҳоким.

Жондан суйиб, шимариб энг, шимариб бар,
Бўлганин туб тўрткўлликларга ҳам сарвар.

Унутмайди диёр зинҳор Муҳаммадни,
Абадиятга даҳлдор Муҳаммадни.

Унутмас Ҳонқа юксала бошлаганини,
Унинг давронинда гуллаб-яшнаганини.

Унутмас эл-ўрисларга ўтиб сўзи,
Нечта завод қурдирганин битта ўзи.

Унутмаслар: тўлдириб барака-қутга,
Ўзи емай едирганин элу юртга.

Унутмаслар падар бўлиб, силаб бошин,
Улашганин етим-есирларга ошин.

Унутмаслар бўлганин азиз ва азим,
Республика бўлиб турганда Хоразм.

Унутмаслар суюнганини одамлар,
Қишлоқ хўжалик вазири бўлган дамлар.

Ҳануз элашар бўлганин кексаю ёш,
Хоразм виставка қўмитасига бош.

Унутмаслар Муҳаммаднинг ойдаи тўлин,
Жасоратга тўла барча ҳаёт йўлин.

Билар бу эл: Муҳаммад соҳиби иймон,
Оллоҳимнинг фазли ила яралган инсон.

Билар эл: Муҳамамад шунқори дунёнинг,
Ҳам беназир бир жиловдори дарёнинг.

Сув – мўъжиза! У мўъжиза баҳраёби,
Амунинг ҳам бош ирригатор-миробии.

Муҳаммаджон ана шундай бир суюк зот,
Табиат сийловига тушган буюк зот.

Ўшал боис чиқармай дилдан ёдини,
Ҳақнинг ўзи қўлламоқда авлодини.

Бу авлоднинг канора йўқ ҳимматига,
Элда ҳурматию қадр-қимматига.

Улуғлаган сойи уруғ-аймоғини,
Бахш этиб куч, қудратининг қаймоғини.

Ҳожи зурриётин ҳам юртга фидо жони,
Гувоҳдир бунга эл, гувоҳ худойжони.

Шу ватанга берар жонин керак бўлса,
Жон не, ҳатто қутлуғ қонин, керак бўлса.

Буюқдир буюқлар, абадул ўлмаиди,
Улуғларни улуғлаган кам бўлмаиди.

Иймон комил, улуғ бўлар бу диёр ҳам,
Давлатли ҳам, савлатли ҳам, бахтиёр ҳам.

Ўзбекистон элнинг даст ушлаб қўлидан,
Бормоқда оғишмай адолат йўлидан.

Бу кунга етказган мадад бериб ҳурлар,
Суюкли Юртбошимга минг ташаккурлар.

Ислом Каримовдан – айтай такрор-такрор,
Ўзбек халқи абадул-абад миннатдор.

Ҳақ бу элга эзгуликлар йўллаб юргай,
Халқимни улуглар дуоси қўллаб юргай.

Ўқиб дostonим, кўнглини шод айлагай,
Ошиқ Эркини ҳам бир бор ёд айлагай.

Шул эди Оллоҳимдан ҳам менинг арзим,
Адо қилдим Ҳожи авлодидан қарзим.

Худоё, қудратинг кучли, ҳиммат қилғил,
Муҳаммаднинг ётган жойин жаннат қилғил.

Худоё, айла кўзга тўтиё ҳокин,
Қилиб шодумон то маҳшар руҳи покин.

Худоё, насабу наслин сарфароз эт,
Бошин осмон, умри кунларин дароз эт.

Соғ бўлсин бир умр ҳам тани, ҳам жони,
Ушалмай қолмасин зарра ҳам армони.

Дориломон замонга етди улар ҳам,
Мурувватинг барча бирла кўрсин баҳам.

Учинчи минг йилликда ҳам яшаб шодон,
Истиқлол бағринда сурсин даври-даврон.

Гуллатсин, яшнатсин ватаннинг ҳар ёғин,
Юксақ қилпиратиб ҳур ўзбек байроғин.

Порлаб боши узра адолат қуёши,
Ёмон кун кўрмасин на кекса, на ёши.

Ё Ҳақ! Марҳаматинг асло дариғ қилма,
Ҳеч кимсанинг рангги рўйин сариғ қилма.

Инсон борки, насибасин айла бутун,
Томи оша унинг чиқиб турсин тутун.

Қайнаб турсин эртаю кеч қозонлари,
Бўлмасин ҳаётда умри хазонлари.

Инсоф, диёнат бер ўзинг ёмонларга,
Ватанфурушларга, озорижонларга.

Ҳар одимда содиқ қўлдоши бўл, ё Ҳақ,
Бу авлоднинг ўзинг йўлдоши бўл, ё Ҳақ.

2000 йил, февраль-сентябрь

МУНДАРИЖА

Муқаддима	3
Ё Муҳаммад, Муҳаммад	8
Мозийга назар	9
Муҳаммад туғилган шаҳар	17
Улғайиш йиллари	27
Франция бағрида	38
Аминаддин таърифи	44
Шўро исканжасида	65
Армон	88
Зулматни ёритган нур	101
Хотима	104

Адабий-бадиий нашр

ОШИҚ ЭРКИН ЖАЙҲУН ЖИЛОВДОРИ

Муҳаррир Маъмура ҚУТЛИЕВА
Техник муҳаррир Вера ДЕМЧЕНКО
Мусаҳҳиҳ Феруза МИРЗАЕВА
Компьютерда саҳифаловчи Феруза БОТИРОВА

Босишга 15.05.2009 й.да рухсат этилди. Бичими 84x108 1/32.
Босма тобоғи 3,625+вкл.0,125. Шартли босма тобоғи 6,09+вкл.0,21.
Гарнитура “LexTimes Cyr+Uzb”. Офсет қоғоз.
Адади 500 нусха. Буюртма № 110.
Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.
«Ёшлар матбуоти» босмахонасида босилди.
100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:
Нашр бўлими – 278-36-89; Маркетинг бўлими – 128-78-43
факс — 273-00-14; e-mail: yangiasr@inbox.ru